

Marie Bláhová

Středověké katalogy českých knižat a králů a jejich pramenná hodnota

---

Średniowiecze Polskie i Powszechno 1, 33-63

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marie Bláhová

Středověké katalogy českých knížat a králů a jejich pramenná hodnota

Katalogy panovníků, tedy seznamy osob následujících po sobě v panovnickém úřadě v určité oblasti ve vymezené době, jsou doloženy v evropském prostředí od 6. století většinou jako součást historických spisů (nejstarší jsou uvedeny v Cassiodorových a Jordanesových *Dějinách Gotů*) nebo právních sbírek, později i samostatně. K jménům bývají obvykle připojeny řadové číslovky označující pořadí panovníka v rámci katalogu. Katalogy mohou být psány v neúplných větách, obsahujících pouze jméno panovníka, případně pořadové číslo, nebo v úplných po sobě řazených větách, někdy i s dalšími údaji, jako je doba vlády, dynastická příslušnost, vztah k předchůdci, významné zakladatelské činy či události jejich vlády¹. V této podobě se vlastně stávají zárodečnou formou gest². Úprava katalogů bývá rozličná. Jednoduché katalogy uvádějí obvykle pořadové číslo a za ním jméno panovníka. Jindy je na prvním místě jméno, potom pořadí a případně i další údaje. Je však možná i úprava, jakou má například *Numerus regum inclyti regni Poloniae successivus*, který je uspořádán do tří sloupců. V prostředním je jméno panovníka, po pravé i po levé straně jsou zaznamenány jeho činy³. Katalogy panovníků, které je možno považovat za primitivní formu historiografie, bývají využívány jako historický pramen především pro dějiny raného středověku, pro který mohou vzhledem

¹ Problematikou soupisů panovníků jako historického pramene se zabývá zejména M. S a n d m a n n: *Herrscherverzeichnisse als Geschichtsquellen. Studien zur langobardisch-italienischen Überlieferung*, München 1984 (= Münstersche Mittelalter-Schriften 41). K definici srv. zvl. s. 61, 68.

² K souvislosti mezi katalogy a gesty v církevním prostředí srv. M. S o t: *Gesta episcoporum, gesta abbatum*. Turnhout 1981 (= Typologie des sources du Moyen Age occidental 37), s. 23; u panovnických katalogů a gest lze předpokládat obdobný vztah.

³ Ed. A. Bielowski: *Monumenta Poloniae Historica III*. Lwów 1878 (reprint Warszawa 1961), s. 290–296. Srv. též Bielowski, tamtéž, s. 289.

k omezenému počtu písemných pramenů častěji poskytnout odjinud neznámé informace. Později, kdy je k dispozici větší počet pramenů, které navíc uvádějí příslušné údaje v historických souvislostech, stojí tyto soupisy již na okraji zájmu historiků. Nevelký zájem o tento typ historických pramenů je hlavním důvodem, proč katalogy českých panovníků, které jsou rozptýleny v četných rukopisech po různých knihovnách, nebyly dosud ani v relativní úplnosti evidovány a jen výjimečně byly pořízeny jejich edice. Z tohoto důvodu může být následující výklad pouze sondou, byť založenou na snad dostatečně reprezentativním vzorku pramenů.

Kdy vznikaly první katalogy českých panovníků, nelze sice spolehlivě zjistit, rozhodně však snahy po zachycení panovnické posloupnosti byly součástí nejstarší historické tradice. Nejstarší známý seznam českých panovníků představuje řada mytických knížat, kterou pražský děkan Kosmas začlenil do první knihy své *České kroniky*⁴. Obdobným výrazem snahy o trvalé zachycení panovnické posloupnosti jsou nástěnné malby na stěnách znojenské rotundy pořízené roku 1134, kde je vyobrazena posloupnost českých historických panovníků, a to s největší pravděpodobností podle oficiální dvorské tradice, a moravská knížata do doby zhotovení maleb⁵.

Nejstarší písemně dochovaný katalog českých panovníků od „počátku“ do své doby připojil neznámý pořadatel *Druhého pokračování Kosmova*⁶ jako jakési shrnutí českých dějin na konec svého spisu. Ten uzavíral souborné dějiny českého státu od jeho vzniku do autorovy současnosti, tedy do osmdesátých let 13. století. Spis vznikl nejspíše ve druhé polovině osmdesátých nebo v devadesátých letech 13. století. Jeho nejstarší znění je dochováno v rukopisu Knihovny pražské metropolitní kapituly, sign. G 5, z počátku čtyřicátých let 14. století. V jedné chronologické řadě eviduje české panovníky včetně mytických knížat od Přemysla Oráče po tehdy posledního panovníka, Václava II. Řada zahrnuje 37 jmen vždy s pořadovými čísly: „1. Přemysl, 2. Nezamysl, 3. Mnata, 4. Vojen, 5. Vnislav, 6. Křesomysl, 7. Neklan, 8. Hostivít, 9. Bořivoj, 10. Spytihněv, 11. Vratislav, 12. sv. Václav, 13. Boleslav Ukrutný, 14. Boleslav Zbožný, 15. Boleslav Dobrý, 16. Vladivoj, 17. Jaromír, 18. Oldřich, 19. Břetislav (I.),

⁴ *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum* (dále cituji: *Kosmas*) I, 9. Ed. B. Bretholz, W. Weinberger: *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*. MGH SRG NS II, Berlin 1923, s. 21.

⁵ K jednotlivým tradicím českých panovnických katalogů srv. zde níže. O znojenských malbách podrobně pojednává A. Merhautová-Livorová: *Ikonografie znojenského přemyslovského cyklu*, *Umění* 1983, 31, s. 18–26, zvl. s. 20. Srv. též B. Krzemieńska: *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě*. Ostrava 1985; na s. 3n. je uveden přehled starších pokusů o interpretaci znojenských maleb.

⁶ Srv. M. Bláhová: *Druhé pokračování Kosmova*. *Sborník historický* 1974, 21, s. 5–39, zde s. 25–27; též: *Poznámka k datování vzniku kompilace Druhého pokračování Kosmova*. In: *Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového*. Uspoř. Z. Hojda, J. Pešek, B. Zilinská. Praha 1992, s. 37–43.

20. Spytihněv (II.), 21. Vratislav (II.), první král, 22. Konrád (I.), 23. Břetislav (II.), 24. Bořivoj (II.), 25. Svatopluk, 26. Vladislav, 27. Soběslav (I.), 28. Vladislav (II.), druhý král, 29. Fridrich, 30. Soběslav (II.), 31. Konrád (II.), 32. Jindřich (Břetislav), 33. Vladislav (Jindřich), 34. Přemysl (Otakar I.), třetí král, 35. Václav (I.), král, 36. Přemysl (Otakar II.) král, 37. Václav (II.), král."⁷ Z panovnické posloupnosti tohoto katalogu je zřejmé, že nebyl sestaven na základě textu, který uzavíral, tedy Kosmovy kroniky s pokračováním tzv. *Kanovníka vyšehradského* a s *Druhým pokračováním Kosmovým*. V těchto pramenech není zmíněn Vladivoj, kníže polského původu, v ženské linii snad příbuzný s Přemyslovci, jenž usedl na český trůn na jaře roku 1002⁸. Zato Kosmas informuje o „Měškovi“, jak nazývá Boleslava Chrabrého, který vládl v Čechách asi od března do srpna nebo září roku 1003. Ten však v připojeném katalogu jmenován není. V analistických zápisech poslední čtvrtiny 12. století ve *Druhém pokračování Kosmově* je zase zpráva o nastoupení a sesazení knížete Václava II., který v katalogu rovněž není uveden.

Rukopis Kosmovy kroniky a jejich pokračování, který vznikl okolo roku 1410 pravděpodobně v klášteře pražských křižovníků s červenou hvězdou, v roce 1840 byl nalezen na faře v Českých Budějovicích a roku 1845 darován Knižovně Národního muzea v Praze⁹, kde je uložen pod signaturou VIII D 20, obsahuje v textu *Druhého pokračování* oproti kapitulnímu rukopisu G 5 většinou nepřilíš podstatné odchylky¹⁰, výrazně se však liší právě v panovnickém katalogu¹¹. Posloupnost panovníků respektuje do 25. místa (Svatopluk), pak sice následuje Vladislav (v pořadí 26.) a Soběslav (27.), tedy v pořadí, v jakém jsou v kapitulním rukopisu G 5 uvedeni Vladislav I. a Soběslav I., ale Vladislav je jmenován jako druhý král a zakladatel strahovského kostela, jímž však byl až Vladislav II. Po Soběslavovi následuje na 28. místě Fridrich, čísla 29 a 30 jsou vynechána. Na 31. místě je, stejně jako v kapitulním rukopisu G 5, jmenován Konrád. Na 32. místě je Stanimír, osoba, která v celém díle není zmíněna a o které jako jediný z českých

⁷ Srv. *Pokračovatelé Kosmovi VIII. Závěrek sběratele*. Ed. J. Emler. *Fontes rerum Bohemicarum* (dále cituji: FRB) II, Praha 1874, s. 369n. (Podle rukopisu Knižovny Metropolitní kapituly v Praze — dále cituji: KMKP — G 5).

⁸ Zprávu o Vladivojově volbě za českého knížete zaznamenal pouze korvejský zpracovatel *Kroniky Dětmara Merseburského*. Srv. *Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg und ihre Korveier Überarbeitung* V, 23, Hg. v. R. Holtzmann. MGH, SRG NS IX, Berlin 1955, s. 247. K tomu zejména V. Novotný: *České dějiny* I, 1. Praha 1912, s. 671—673. Srv. též B. Krzemienski: *Krise českého státu na přelomu tisíciletí*. Československý časopis historický 1970, 18, s. 506, pozn. 32.

⁹ Srv. Bretholz in: *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*. Einleitung, s. LXXXII.

¹⁰ Odchylky oproti rukopisu KMKP G 5 eviduje K. J. Erben: *Rukopis muzejní letopisů Kosmasových a jeho pokračovatelů*. Časopis Českého muzea 1847, 21, s. 235—249. Emler neměl tento rukopis při přípravě vydání ve FRB II k dispozici. Srv. tamtéž, s. XVII.

¹¹ Knižovna Národního muzea v Praze (dále cituji: KNM) VIII D 20, fol. 123^{rb-vr}; K. J. Erben, *Rukopis...*, s. 247.

středověkých pramenů v příslušné souvislosti píše ve svém díle tzv. Dalimil¹². V katalogu je toto jméno položeno do týchž časových souvislostí jako ve *Staročeské kronice* tak řečeného Dalimila. Na 33. místě je jmenován Ota. Zjevně jde o Konráda II. Otu, který je tak v katalogu jmenován dvakrát (na 31. a na 33. místě). Dále katalog muzejního rukopisu VIII D 20 jmenuje knížete Václava (34.), Jindřicha (Břetislava — 36.) a Vladislava (Jindřicha — 37.). Číslo 35 je opět vynecháno. Od Přemysla Otakara I. již pořadí není porušeno. Oproti kapitulnímu rukopisu G 5 mají však přemyslovští králové 13. století pořadová čísla 38.—41. (místo 34.—37.). Panovnická posloupnost je prodloužena až po Jana Lucemburského („42. Wenceslaus Bohemie et Ungarie rex. 43. Rudolfus dux, filius Alberti, Romanorum regis electi. 44. Henricus dux Carinthie. 45. Johannes illustris electus et coronatus rex, filius Henrici domini septimi imperatoris augusti“). Všichni historičtí panovníci jsou počítáni v jedné řadě bez ohledu na dynastickou příslušnost.

Stejně panovníky jako katalog *Druhého pokračování Kosmova* v kapitulním rukopisu G 5 uvádí i soupis panovníků připojený v některých rukopisech ke krátké kompilaci z různých pramenů, označené v některých rukopisech *Excerpta de diversis chronicis — Výpisy z různých kronik*¹³. Tento pramen ve své první recenzi podle dosavadních výzkumů vznikl asi ve třicátých letech 14. století¹⁴, snad ve Zbraslavském klášteře. Dobu vzniku katalogu přesněji vymezuje zmínka o přenesení Václava III. na Zbraslav, k němuž došlo v roce 1326, a jmenování Elišky Přemyslovny jako poslední české královny, což ukazuje na sepsání katalogu před druhým sňatkem Jana Lucemburského v prosinci 1334. Nejstarší známý text *Výpisů* s připojeným katalogem je zaznamenán opět v rukopisu

¹² *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. Vydání textu a veškerého textového materiálu*. K vydání připravili J. Daňhelka, K. Hádek, B. Havránek, N. Kvitková. 2. Praha 1988, kap. 69, sv. 2, s. 220—222. Srv. k tomu M. Bláhová: *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*. In: *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*. 3. Praha 1995, s. 189n. Příběh obdobný Dalimilovu vyprávění o Stanimirovi se sice objevuje také v *Kristiánově legendě*, ale tam je položen do doby knížete Bořivoje a jeho rival má jméno Strojmir (*Legenda Christiani. Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmille ave eius*. Ed. J. Ludvíkovský. Praha 1978, kap. 2, s. 22; k tomu srv. M. Bláhová: *Staročeská kronika...*, s. 369n.). Pramenem katalogu mohla tedy být pouze *Staročeská kronika*.

¹³ Ve Fürstenberském rukopisu, dnes Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Cod Don 697, fol. 117^r, a v rukopisu Rakouské národní knihovny ve Vídni (dále cituji: ÖNB Wien) 3539, fol. 34^r. Oba jmenované rukopisy obsahují ovšem *Výpisy z různých kronik* bez panovnického katalogu. J. Emler vydal tento pramen pod názvem *Výpisy z rozličných kronik s několika zápisy zbraslavskými* (FRB IV, Praha 1884, s. XVII n., edice tamtéž, s. 339—346), J. Loserth jako *Annales Aulæ Regiæ (Die Königsaller Geschichtsquellen, Fontes rerum Austriacarum I, Scriptorum VIII, s. 21—29)*, G. H. Pertz nazval jejich druhou recenzi *Annales Bohemiae brevissimi* (MGH SS XVII, s. 719—721).

¹⁴ K datování *Výpisů* srv. V. Novotný: *Úvod*. In: *Kronika Zbraslavská*. Překlad J. V. Nováka. Úvod a pozn. V. Novotný. Praha 1905, s. IXn.

Knihovny pražské metropolitní kapituly G 5¹⁵, v tomtéž, v němž je dochován i nejstarší text *Druhého pokračování Kosmova*. Je zapsán před *Kronikou* Františka Pražského. Pravděpodobně byl opsán z rukopisu *Zbraslavské kroniky*, který byl předlohou Františka Pražského. Katalog je uveden rovněž ve *Výpisech* předcházejících první knize *Zbraslavské kroniky* v jihlavském rukopisu z roku 1393, v rukopisu Státní knihovny v Berlíně Lat. fol. 136 z 15. století a v rukopisu roudnické lobkovické knihovny VI Fc 24 z let 1564 a 1565, kde je připojen k první knize *Zbraslavské kroniky*¹⁶. Ostatní rukopisy *Výpisů*, fürstenberský, uložený nyní ve Württemberské zemské knihovně ve Stuttgartu, sign. Cod Don 697, a rukopis Národní knihovny ve Vídni 3539, katalog neobsahují (i když ve fürstenberském rukopisu pro něj bylo vynecháno místo).

Ačkoli posloupnost panovníků až do krále Václava II. ve *Výpisech* odpovídá katalogu *Druhého pokračování Kosmova* v kapitulním rukopisu G 5, nejsou již panovníci uvedeni v jedné řadě, ale celý katalog je rozdělen do tří řad. Pod nadpisem: „Notandum, quod isti fuerunt Duces Boemiae primitus” je ve *Výpisech* v tomtéž rukopisu nejprve uvedena řada osmi mytických knížat od Přemysla po Hostivíta, o nichž autor výslovně zdůraznil, že byli pohané¹⁷: „1. Přemysl, 2. Nezamysl, 3. Mnata, 4. Vojen, 5. Vnislav, 6. Křesomysl, 7. Neklan, 8. Hostivít. Ve druhé řadě, již bez nadpisu, jsou sepsáni křesťanští panovníci od prvního Bořivoje po třicátého Václava (III.): 1. Bořivoj, 2. Spytihněv, 3. Vratislav, 4. sv. Václav, 5. Boleslav Ukrutný, 6. Boleslav Zbožný, 7. Boleslav Dobrý, 8. Vladivoj, 9. Jaromír, 10. Oldřich, 11. Břetislav (I.), 12. Spytihněv (II.), 13. Vratislav (II.), král, 14. Konrád (I.), 15. Břetislav (II.), 16. Bořivoj (II.), 17. Svatopluk, 18. Vladislav (I.), 19. Soběslav (I.), 20. Vladislav (II.), druhý král, 21. Fridrich, 22. Soběslav (II.), 23. Konrád (II.), 24. Jindřich (Břetislav), 25. Vladislav (Jindřich), 26. Přemysl Otakar (I.), třetí král, 27. Václav (I.), čtvrtý král, 28. Přemysl Otakar (II.), pátý král, 29. Václav (II.), šestý král, 30. Václav (III.), sedmý král.” Pak následuje znovu seznam králů z této řady, tentokrát i s jejich manželkami — královnami („Isti sunt reges naturales, et Reginae uxores ipsorum”), a s nadpisem „Post naturales principes Boemiae isti fuerunt” pokračuje nová řada panovníků z různých rodů, kteří vládli v Čechách po smrti posledního Přemyslovce¹⁸: „1. Rudolf Habsburský, 2. Jindřich Korutanský, 3. Jan Lucemburský”, a znovu soupis těchto „cizích” králů i s královnami („Reges alienigenae cum uxoribus eorum reginis”).

¹⁵ Fol. 151^r; katalog na fol. 151^v—151°. Srv. A. Podlaha: *Soupis rukopisů knihovny Metropolitní kapituly pražské*, II. Praha 1922, č. 996, s. 88. Cituji podle Emlerovy edice ve FRB IV, s. 345n. Srv. rovněž F. M. Pelzel, J. Dobrovský: *Scriptores rerum Bohemicarum* (dále cituji: SRB) II, Prague 1784, s. 8—11.

¹⁶ Srv. J. Emler: *Úvod*. FRB IV, s. XVI.

¹⁷ Označení *Pagani* je připsáno k celé této řadě. Pod ní se znovu opakuje: *Supra dicti duces omnes fuerunt pagani*. Srv. FRB IV, s. 345.

¹⁸ Srv. FRB IV, s. 346.

Katalog jihlavského rukopisu¹⁹ má stejné pořadí panovníků. Od katalogu kapitulního rukopisu G 5 se liší nadpisy jednotlivých částí katalogu a občas i formulací textu. Je uveden nadpisem „Notandum, quod isti fuerunt principes Bohemie, qui secuntur in presenti registro.” Za řadou pohanských knížat je poznamenáno: „Omnes isti octo duces fuerunt pagani, isti subsequentes omnes fuerunt cristiani.” Neuvádí soupis králů s královnami, ale po soupisu panovníků nepocházejících z rodu Přemyslovců připojuje jména královen od Svatavy po Elišku, potom soupis králů z rodu Přemyslovců („Reges Bohemie naturales”), za nimi „reges alienigene” s manželkami.

Předloha roudnického rukopisu první knihy *Zbraslavské kroniky*, která vznikla ve třicátých nebo v první polovině čtyřicátých let 14. století²⁰, uváděla soupis českých panovníků od Přemysla Oráče do doby svého vzniku za vlády Jana Lucemburského. Dochovaný opis byl dokončen v Jistebnici 13. ledna 1565 a je umístěn za textem *Zbraslavské kroniky* ještě před soupisem kapitol její první knihy a před *Výpisy z různých kronik*. Posloupnost panovníků odpovídá jejich pořadí v předchozích rukopisech *Výpisů* a v *Epilogu*. Pod nadpisem „Isti fuerunt principes Bohemie sed pagani” jsou uvedeni mytičtí Přemyslovcé, věta „Isti fuerunt principes Bohemie sed Christiani” uvádí řadu panovníků od Bořivoje do Jana Lucemburského. Před jmény panovníků jsou ve dvou sloupcích uvedena čísla označující jejich pořadí. V prvním sloupci jsou samostatně číslováni křesťanští panovníci, ve druhém sloupci jsou průběžně počítáni všichni čeští panovníci od Přemysla Oráče. Není však započítán Bořivoj, ačkoli je správně uveden jako „primus dux christianus” pod příslušným nadpisem. Spytihněv je tak zaznamenán s čísly 1 a 9. Číslování pokračuje dále bez přerušení, takže všichni následující panovníci mají číslo o jedno nižší nežli v *Epilogu* kapitulního rukopisu G 5 a v ostatních katalozích *Výpisů*. Všichni historičtí panovníci jsou uvedeni v jedné řadě, pouze u Václava III. je konstatováno, že byl „ultimus naturalis”, a před Rudolfem Habsburským je poznamenáno „Post hos naturales principes isti fuerunt”. Z dochovaného znění katalogu již nelze zjistit, zda chyba v počítání panovníků způsobil kompilátor předlohy, nebo až písař roudnického rukopisu. Pokud jde o celkovou koncepci katalogu²¹, ukazuje na dobu vlády Jana Lucemburského, do níž se katalog také hlásí.

¹⁹ Srv. FRB IV, s. 345n., poznámky pod čarou týkající se rukopisu č. 2. Rukopis je uložen ve Státním okresním archivu v Jihlavě ve fondu Městská správa Jihlava do roku 1848, *Úřední knihy a rukopisy 1359–1850 (1894)*, inv. č. 692.

²⁰ Datování vyplývá z poznámky *regnat usque hodie* o Janovi Lucemburském a ze zmínky o pohřbu Elišky Přemyslovny na Zbraslavi (Roudnická lobkovická knihovna, VI Fc 24, fol. 210^v). Rukopis je prozatím deponován v Národní knihovně České republiky (dále cituji: NK ČR) v Praze, odkud má být převezen do lobkovického zámku v Nelahozevsi. Katalog je zaznamenán na fol. 209^r–210^r.

²¹ Srv. zde níže.

Do konvolutu 15. století obsahujícího genealogie západoevropských panovníků a různé historiografické texty, uloženém v Rakouské národní knihovně ve Vídni, sign. 3445, byl někdy na konci 15. nebo na počátku 16. století²² připsán katalog českých panovníků od Přemysla Oráče do Vladislava Jagellonského²³. Panovníci jsou uvedeni ve dvou řadách, nejprve „Principes Boemie pagani” s pořadovými čísly 1—8, potom „Cristiani duces” s čísly 1—40. Pořadí panovníků odpovídá pořadí uvedenému ve *Výpisech z různých kronik*. Na osmém místě v řadě křesťanských panovníků je uveden Vladivoj, Jindřich Břetislav je jmenován pouze prvním jménem, kníže Václav II. uveden není. Mezi 30. (Václav III.) a 31. (Rudolf Habsburský) panovníkem je poznámka „Post naturales principes”.

Ve sborníku historických textů uloženém ve Státní knihovně v Berlíně, sign. Lat. fol. 136²⁴, z počátku 16. století²⁵ je vedle některých univerzálně historických spisů a *Letopisu* Jindřicha Heimburského také bližší neoznačená stručná analistická kompilace, která se ve své první části shoduje s *Výpisy z různých kronik*, včetně připojeného katalogu panovníků. Na katalog však navazuje několik analistických zápisů o událostech let 1378—1453. Spis končí soupisem pražských biskupů od Dětmara po Konráda z Vechty. Tento text lze považovat za druhou recenzi *Výpisů*. Vlastní katalog panovníků v něm sahá od Přemysla Oráče po Jana Lucemburského a jmenuje tytéž panovníky jako katalog první recenze *Výpisů*. Po úvodu „Notandum quod isti fuerunt duces Boemie” jsou nejprve zaznamenána jména osmi pohanských knížat, což je zdůrazněno poznámkou v závěru této řady „Isti octo duces Boemie omnes fuerant pagani”. Pokračují křesťanští Přemyslovci od prvního Bořivoje po třicátého a posledního panovníka „de prosapia principum Boemie” Václava Mladšího (III.). Na osmém místě je uveden Vladivoj, chybí kníže Václav II., zato je jmenován Vladislav (Jindřich). Jméno čtrnáctého knížete (Konrád I.) je vynecháno, konstatování o jeho třech bratrech však zůstalo. Po zmínce o smrti Václava III. následuje poznámka o konci „přirozeného rodu českých knížat”. Pak jsou uvedeni tři „principes Boemie non naturales”²⁶, Rudolf Habsburský, Jindřich Korutanský a Jan Lucemburský, a na závěr katalogu jsou zařazeny oba soupisy králů a královen, „Reges Boemie naturales et regine ipsorum”, a soupis panovníků

²² Po roce 1490, kdy se Vladislav Jagellonský stal uherským králem, kterýžto titul je v katalogu uveden, a před 13. březnem 1516, kdy zemřel. Ludvík Jagellonský již jmenován není.

²³ Katalog je zapsán na foliu 34^v.

²⁴ Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz (dále cituji: SBPK) Ms. Lat. fol. 136, fol. 155^v—157^v. Vydal G. H. Pertz, MGH SS XVII, Hannover 1861, s. 720n.; podle něho J. Emler, FRB IV, s. 346, pozn. y.

²⁵ Na dobu vzniku usuzují z poznámky o kontrole textu *Historia Ierosolimitana dominica Iudica 1504* (SBPK Ms. Lat. fol. 136, fol. 97^v). Vzhledem k tomu, že celý rukopis je psán jednou rukou, lze předpokládat, že byl napsán nedlouho před tímto datem.

²⁶ MGH SS XVII, s. 721.

z cizích rodů, „Alienigene“, podobně jako v poněkud jiném pořadí v první recenzi *Výpisů*²⁷. Za zmínku o Janovi Lucemburském a Elišce byl zařazen ještě záznam o Janovu synovi Václavovi, „qui post Karolus quartus imperator nominatus“. Následují analistické zápisy týkající se většinou narození a úmrtí panovníků, které končí korunovací Ladislava Pohrobka v roce 1453. Císařský titul Karla IV. a fakt, že Karlem IV. katalog končí, naznačuje, že tato recenze katalogu byla redigována někdy po roce 1355. Vzhledem k připojeným analistickým zápisům, kde je zmíněna korunovace Ladislava Pohrobka, ji lze klást spíše až do doby po této korunovaci 28. října 1453, nikoli však po Ladislavově smrti 23. listopadu 1457, která již zaznamenána není. Kompilátor použil zřejmě předlohu z doby Karla IV. Pisařské chyby, hlavně porušení smyslu textu v důsledku vynechání slov, dokazují, že dochovaný text je opisem starší předlohy. Je to tedy obdobný soupis jako v první recenzi *Výpisů*, v závěru je však odlišně uspořádán a o jednoho panovníka prodloužen.

Tento katalog si na konci 15. nebo na počátku 16. století opsal také norimberský lékař Hartmann Schedel a prodloužil ho až do své doby, tedy do vlády Vladislava Jagellonského. Chybějící jméno 14. knížete (Konráda I.) ukazuje na velmi úzkou souvislost s katalogem *Výpisů* v berlínském rukopisu Lat. fol. 136, snad prostřednictvím téže předlohy²⁸.

Stejně pořadí panovníků jako zmíněné katalogy měl zřejmě také soupis českých panovníků od Přemysla Oráče po Karla IV., který použil dvorský historik Karla IV., jeho kaplan a „spolustolovník“ Jan Marignola v *Kronice české* v kapitole podávající výčet českých panovníků, i když florentský minorita některá jména vynechal, další zkomolil. Tak jmenuje pouze dva Boleslavy, přičemž Mladu považuje za sestru Boleslava Dobrého, po něm zařadil „Vlatislaua“, dalšího panovníka nazval „Wuoy“, dále uvedl pouze jednoho Vladislava a jednoho Soběslava, nikoli však proto, že by tato jména neobsahovala jeho předloha, ale proto, že se v ní obě jména v krátkém sledu opakovala, což kronikáře neznalého českých dějin zmátlo. V Marignolově kronice je soupis doveden až ke Karlovi IV.²⁹. Podobnou předlohu měl nejspíše i opatovický opat Neplach, který pro velkou část retrospektivních českých dějin svého *Stručného sepsání kroniky římské a české*, asi do konce 12. století, pouze převedl katalog panovníků do vyprávěcí podoby a jen stručně doplnil o údaje jiných pra-

²⁷ SBPK Ms. Lat. fol. 136, fol. 156r; MGH SS XVII, s. 720n.

²⁸ Katalog je napsán v rukopisu Státní knihovny v Mnichově Clm 338, fol. 59^v–60^r. Podrobně o něm pojednávám ve studii *Soupis českých knížat a králů v rukopisu Hartmanna Schedela* (Clm 338) v jubilejním sborníku Prof. PhDr. P. Spunara [v tisku].

²⁹ Srv. *Kronika Jana z Marignoly*. Ed. J. Emleer, FRB III, Praha 1882, s. 526. K osobě autora kroniky srv. zejména A.-D. von den Brinken: *Die universalhistorischen Vorstellungen des Johann von Marignola OFM. Der einzige mittelalterliche Weltchronist mit Fernkenntnis*. Archiv für Kulturgeschichte 1967, 49, s. 293–339; rovněž M. Bláhová: *Kroniky doby Karla IV.* Praha 1987, s. 580–583, pozn. na s. 593n.

menů³⁰. Neplachův výčet českých knížat a králů se až po knížete Fridricha (1172—1173, 1178—1182, 1182—1189) shoduje s katalogem *Výpisů* v kapitulním rukopisu G 5. V dalším vyprávění vynechal Neplach Soběslava II. a Vladislava (Jindřicha). Knížete a biskupa Jindřicha Břetislava, jehož předchozí prameny nazývaly Jindřichem, jmenuje „dux XXIII Brecislaus et episcopus Henricus“. Od Přemysla Otakara I. dal Neplach před katalogem přednost podrobnějšímu analistickému vyprávění.

V konvolutu většinou teologického obsahu, v němž jsou mimo jiné spisy Jakoubka ze Stříbra a Stanislava ze Znojma, uložené nyní v Rakouské národní knihovně ve Vídni, č. 4496, je rukou 15. století zapsán samostatný soupis českých panovníků od Přemysla Oráče do Václava IV. a soupis pražských arcibiskupů do Albíka z Uničova³¹. Jména jsou zapsána ve třech sloupcích, většinou bez podrobnějších údajů. V soupisu panovníků, který je v prvních dvou sloupcích, jsou samostatně uvedena pohanská knížata, potom následuje řada 29 křesťanských panovníků do Václava III., s Vladivojem na osmém místě a až do knížete Fridricha se stejným pořadím jako ve *Výpisech*. Posloupnost panovníků a stejná chyba v datu korunovace Vladislava II. jako ve *Výpisech* (1149) ukazuje na užší souvislost s tímto typem katalogu. Po Fridrichovi však následuje Jindřich (Břetislav), Konrád (II.), kníže Václav (II.), Vladislav (Jindřich) a Přemysl Otakar (I.), jehož jména jsou ovšem uvedena v opačném pořadí nežli ve *Výpisech* v kapitulním rukopisu G 5, tedy „Ottacarus seu Przemysl“³². Na rozdíl od předchozích katalogů tedy tento katalog jmenuje Vladivoje i knížete Václava II. Soběslav II. je vynechán nejspíše omylem, stejně jako král Václav II. Václav III. je tak nesprávně uveden jako 29. panovník, ale správně jako sedmý král. Po poznámce „In ista fuit naturalis stirps principii“ (sic!) následuje poslední řada, která registruje pět panovníků od Rudolfa Habsburského do Václava IV.

Do nevelkého rukopisu obsahujícího drobné historické texty 15. století, který patřil augustiniánskému klášteru v Třeboni, nyní je uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni, sign. A 10, byl samostatně zařazen celý *Epilog Druhého pokračování Kosmova* s katalogem českých panovníků prodlouženým do Václava IV.³³ Panovníci jsou, stejně jako ve *Druhém pokračování Kosmově*, počítáni v jedné řadě od Přemysla Oráče. Pořadí je vyznačeno římskými číslicemi. Na 16. místě je, ve shodě s *Druhým pokračováním*, jmenován Vladivoj. Soběslav (II.) je však zařazen na 29. místo a Fridrich na 30. místo, tedy v opačném pořadí nežli ve starší recenzi *Epilogu* zachycené v kapitulním rukopisu G 5. Dále chybí

³⁰ Obvykle formulací *mortuo a successit h dux secundus; mortuo b successit dux tercius c; atd.* Srv. *Neplacha, opata opatovského Krátká kronika římská a česká*. Ed. J. Emler, FRB III, s. 466—471.

³¹ ŌNB, Cod. 4496, fol. 92^r.

³² Srv. ŌNB, Cod. 4496, fol. 92^r; FRB II, s. 345.

³³ SOA Třebor, rukopis A 10, fol. 17^r—19^r, katalog začíná na fol. 18^r.

Vladislav, který je ve *Druhém pokračování* kapitulního rukopisu G 5 na 33. místě. Pořadové číslo 33 má v třeboňském rukopisu A 10 Přemysl Otakar I., Václav I. je 34., Přemysl Otakar II. 35. a Václav II. 36. Pořadové číslo těchto panovníků je tedy oproti *Epilogu Druhého pokračování* v kapitulním rukopisu G 5 o jednu nižší. Katalog pak pokračuje Václavem III. (37.), Rudolfem (38.), Jindřichem Korutanským (39.), Janem Lucemburským (40.), Karlem IV. (41.) a Václavem IV. (42). Tím původní text, označený v závěru jako „Cronica Boemorum“, končí. Pozdější rukou jsou na volné místo připsáni: „43. Zikmund, 44. Albrecht, 45. Ladislav, 46. Jiří z Poděbrad »hereticus«, 47. Matyáš (Korvín) a 48. Vladislav (Jagellonský).“ Další ruka, již asi 18. století, připsala české krále až do Leopolda I. a na volné okraje katalogu připojila ještě různé historické poznámky.

Základní řada panovníků do Václava IV. v tomto rukopisu, případně v jeho předloze, byla nejspíše předlohou katalogu, který si Oldřich Kříž z Telče, učitel a později kněz, od roku 1478 řeholník v augustiniánském klášteře v Třeboni (1405/1406—1504)³⁴, po polovině 15. století připsal na volné místo folia 37^v a na okraje následující stránky svého obsáhlého kodexu, uloženého nyní rovněž ve Státním oblastním archivu v Třeboni, pod signaturou A 7³⁵. Text *Epilogu Druhého pokračování* zde však byl omezen na úvodní větu. Dále píše, zjevně omylem, vynechal osmého knížete (Hostivit), takže po sedmém Neklanovi následuje devátý Bořivoj. Pořadová čísla jsou na rozdíl od předlohy psána arabskými číslicemi. Metoděj, jmenovaný v souvislosti s Bořivojovým křtem, je, stejně jako v rukopisu A 10, uveden s arcibiskupským titulem. Šestnácté místo zaujímá Vladivoj. Soběslav II. je na 29., Fridrich na 30. místě. Vladislav (Jindřich) chybí, což respektuje i pořadí následujících panovníků. Před Rudolfem Habsburským, jímž začínají zápisy na novém foliu (horní a diplomaticky pravý okraj začátku opisu Soběslavských práv) je uvedena poznámka o počtu panovníků, kteří měli královský titul: „Computantur septem duces et reges usque ad Wenceslaum“³⁶. Panovnická řada je dovedena do Vladislava Jagellonského (47.), formulace zápisů je však s katalogem v rukopisu A 10 shodná pouze po Václava IV., tedy pouze v textu, psaném v A 10 původní rukou. V dalším textu se sice až po Jiřího z Poděbrad shodují jména a pořadí panovníků, nikoli

³⁴ Srv. F. Mareš: *Literární působení kláštera Třeboňského*. Časopis Musea Království českého 1896, 70, s. 528—536.

³⁵ *SOA Třebor*, rukopis A 7, fol. 37'—38'. Odkaz na *Monumenta historica Bohemiae Gelasia Dobnera III*, s. 32—36, uvedený v katalogu třeboňských rukopisů (Jaroslav Weber (=Kadlec), *Soupis rukopisů Státního archivu v Třeboni*. In: J. Weber, J. Tříška, P. Spunar: *Soupis rukopisů v Třeboni a Českém Krumlově*. Praha 1958, s. 63), je chybný, neboť jde o katalog zcela odlišný od katalogu *Stehlikova rukopisu* (KNM VIII F 49) publikovaného na uvedeném místě Dobnerem.

³⁶ *SOA Třebor*, rukopis A 7, fol. 38'.

formulace zápisů³⁷. Matyáš (Korvín) v tomto katalogu uveden není. Vladislav (Jagellonský) má pořadové číslo 47.

V několika dalších rukopisech se ovšem objevuje, byť s menšími obměnami, výrazně odlišné znění panovnického katalogu od předchozích záznamů. Prozatím nejstarší zjištěný text tohoto katalogu následuje v rukopisu Milichovy zhořelecké sbírky pocházejícím z konce 14. a z počátku 15. století, uloženém nyní v Univerzitní knihovně ve Vratislavi, sign. Mil. II 35, za latinským textem páté recenze *České kroniky* Přibíka Pulkavy z Radenína³⁸. Katalog nemá žádný nadpis. Uvádí nejprve pohanská knížata, počítaná od prvního Přemysla, povolaneho od pluhu, po osmého Hostivíta. Za ním je poznamenáno, že jejich bohem byl Zelu³⁹. Opět bez nadpisu následují křesťanská knížata počítaná zase od prvního Bořivoje. Mezi nimi však není uveden Vladivoj, který byl v předchozích soupisech na osmém místě, takže od knížete Jaromíra je číslování oproti první skupině katalogů posunuto o jedno číslo zpět. Dále je Soběslav (II.) uveden na dvacátém místě před Fridrichem, který má číslo 21. Jindřich Břetislav (na 23. místě) je zde nazýván „Brzyetyslaus alias Henricus”. Na 24. místě je uveden kníže Václav (II.), chybí naopak Vladislav (Jindřich), uvedený v první skupině katalogů. Průběžné číslování historických panovníků končí u Přemysla Otakara I., pak již je uváděno pouze pořadí v královské hodnosti: Přemysl Otakar I. je jmenován jako „dux XXV^m a rex Bohemie tercius”, Václav I. je zmíněn již pouze jako čtvrtý král, Přemysl Otakar II. jako pátý, Václav II. jako šestý, Václav III. sedmý a Jan Lucemburský osmý král. Rudolf Habsburský a Jindřich Korutanský v katalogu uvedeni nejsou. Smrti Jana Lucemburského a zprávou o založení kartouzského kláštera „prope Pragam” soupis končí.

Obdobný soupis je uveden za textem páté recenze Pulkavovy kroniky také v rukopisu Státní knihovny v Berlíně Lat. quart. 964 z roku 1444⁴⁰. Jak je výslovně uvedeno v nadpisu („Nomina ducum, regum, principum secundum cronicam. Et primo paganorum per ordines, deinde christianorum.”), měl by tento soupis uvádět české panovníky podle *Pulkavovy kroniky*. Obsahuje opět samostatnou řadu mytických knížat, „Duces pagani”, potom začíná znovu od prvního panovníka řada křesťanských knížat⁴¹. Pořadí panovníků je stejné jako v předchozím katalogu: není uveden Vladivoj, Jindřich Břetislav je zde jmenován jako „Brzietislaus alias Heinricus”, místo Vladislava (Jindřicha) je jmenován

³⁷ Například A 7 má: 43. *Sigismundus imperator Romanorum et Ungarie et Boemie rex.* A 10: *XLII^m Sigismundus imperator et rex Boemie.* O Jiříkovi z Poděbrad uvádí A 7 pouze: 46. *Georgius de Podiebrad,* A 10 má: *XLVI^m Rex Georgius de Podiebrad. hereticus et depositus et excommunicatus, qui elapsus est.*

³⁸ Biblioteka Uniwersytecka Wrocław (dále cituji: B.U.W.) Mil. II 35, fol. 222^b–223^b.

³⁹ *Deus deorum sive ydolum vocabatur Zelu.* B.U.W. Mil. II 35, fol. 222^a.

⁴⁰ SBPK Ms. Lat. quart. 964, fol. 138^r–141^v. Popis rukopisu podává J. Pražák: *Z berlinských bohemik. Studie o rukopisech 1970, IX, s. 106–108.*

⁴¹ Srv. SBPK Ms. Lat. quart. 964, fol. 138^r.

Václav⁴². Soběslav je na 20. místě, Fridrich na 21. Průběžné číslování historických panovníků končí u Přemysla Otakara I., pak již je uváděno pouze pořadí v královské hodnosti⁴³. Oproti předchozímu katalogu je však za zápisem o Václavovi I. vložena poznámka o smrti Anežky Přemyslovny s genealogickými údaji a s výčtem jejích zakladatelských aktivit (špitál křížovníků s červenou hvězdou, klášter sv. Františka a klášter sv. Kláry), po zprávě o vraždě a pohřbu Václava III. je zaznamenána zpráva o smrti Elišky Přemyslovny. Chybí Rudolf Habsburský a Jindřich Korutanský. Ačkoli text Pulkavovy kroniky končí v tomto rukopisu rokem 1308, soupis panovníků pokračuje analistickými zápisy až do říšské korunovace Václava IV. roku 1376⁴⁴.

Stejný rozsah a stejné pořadí panovníků jako berlínský rukopis má také katalog následující za textem první recenze *Pulkavovy kroniky* v rukopisu Národní knihovny České republiky I C 24, pocházejícím rovněž z 15. století⁴⁵. Je nadepsán „Hic describuntur pagani duces ut sequitur“. Za seznamem pohanských knížat je poznámka „Deus eorum Idolum Zelu“. Následuje nadpis „Sequuntur nomina ducum christianorum“ a soupis křesťanských panovníků. Není jmenován Vladivoj. Soběslav je uveden na 20., Fridrich na 21. místě. Po zprávě o Václavovi I. následuje poznámka o smrti jeho sestry Anežky a o zakladatelských činech obou sourozenců. Před zprávou o Janovi Lucemburském je zápis o smrti královny Elišky. Katalog končí římskou korunovací Václava IV. Písař rukopisu však, zjevně omylem, vynechal záznam o Vladislavovi I. včetně jeho pořadí (17.) a provedl některé změny v doprovodném textu.

Téměř totožný je katalog rukopisu Vratislavské univerzitní knihovny I F 108 z první poloviny 15. století⁴⁶, který spolu s katalogem biskupů následuje rovněž za první recenzí *Pulkavovy kroniky*. Je uveden nadpisy *Hic describuntur pagani duces* pro první řadu knížat a „*Hic sequuntur duces christiani*“ pro řadu křesťanských panovníků. Nejmenuje Vladivoje, Soběslava uvádí na 20., Fridricha na 21. místě, opakuje zprávy o Gertrudě, Anežce i o Elišce. Nejmenuje Rudolfa Habsburského ani Jindřicha Korutanského. Obsahuje i stejnou písařskou chybu ve vynechání Vladislava I.⁴⁷. Katalog končí římskou korunovací Václava IV.

Pokud lze rekonstruovat katalog silně poškozeného rukopisu Univerzitní knihovny ve Vratislavi R 199⁴⁸, který následuje po katalogu biskupů za Pulkavovou kronikou rovněž v první recenzi a byl zapsán v roce 1467, obsahuje v podstatě stejný text jako rukopis téže knihovny I F 108. Jednotlivé řady

⁴² SBPK Ms. Lat. quart. 964, fol. 139^r.

⁴³ SBPK Ms. Lat. quart. 964, fol. 139^r.

⁴⁴ SBPK Ms. Lat. quart. 964, fol. 140^r–141^r.

⁴⁵ NK ČR, I C 24, fol. 84^r–86^r.

⁴⁶ B.U.W. I F 108, fol. 374^r–375^r.

⁴⁷ B.U.W. I F 108, fol. 374va.

⁴⁸ B.U.W. R 199, fol. 54^r–56^r.

panovníků jsou nadepsány „Hic describuntur pagani duces“ pro mytická knížata a „Hic notantur duces christiani“ pro historické panovníky. Katalog neuvádí Vladivoje, Soběslav II. je na 20. a Fridrich na 21. místě. Zmiňuje se o Gertrudě, Anežce i Elišce. Končí rovněž výkladem o římské korunovaci Václava IV.

Samostatně je tento typ katalogu uveden v rukopisu Knihovny pražské metropolitní kapituly H 9, obsahujícím Kroniku císařů a papežů Martina Opavského, Vlastní životopis Karla IV. a několik menších spisů⁴⁹. Soupis zapsaný někdy v 15. století je nazván „Cronica principum regni Boemie“. Ve zvláštní řadě nadepsané „Et primo, antequam fidem christianam perceperunt Boemi, subscriptos Duces habuerunt“ je uvedeno osm mytických, „předkřesťanských“, knížat, přičemž u všech kromě Přemysla (Oráče) je připsáno *paganus*, ke všem těmito „pohanům“ společně autor ještě poznamenal: „Deus eorum Idolum Zelu“. Potom následují historičtí, křesťanští, panovníci: „Sequuntur Duces Christiani“, ve stejném pořadí jako vatislavské rukopisy I F 108 a R 199, včetně zpráv o Anežce a Elišce Přemyslovně⁵⁰.

S druhým typem katalogu českých panovníků souvisí i velmi nedbale zachycený soupis, který byl asi v první polovině 15. století bez jakéhokoli nadpisu či úvodu připsán do výpravného historiografického konvolutu kláštera Klosterneuburgu, nyní uloženého v Rakouské národní knihovně ve Vídni, č. 364⁵¹. Text však je velmi zestručněn. „Pohanská“ knížata nejsou jmenována vůbec, pouze je evidován jejich počet⁵². „Křesťanští“ panovníci jsou uvedeni do Spytihněva II., pak už pisar při opisování části textu vynechával. Spojením některých zápisů označil Spytihněva za syna „Vratislavova“ (správně Břetislavova) a za prvního českého krále. Knížete Vladislava (I.) zmínil až po králi Vladislavovi (II.). Potom jmenuje již jen krále až do Zikmunda Lucemburského. Končí obsazením „Prahy“ Zikmundem Lucemburským v roce 1420.

Soupis panovníků uvedený za textem Pulkavovy kroniky v rukopisu z konce 14. nebo z počátku 15. století⁵³, dnes uloženém v Knihovně Národního muzea v Praze pod signaturou VIII F 49, uvádí opět v samostatných řadách pohanská knížata („Hic subscribuntur duces pagani terre Bohemie“) a křesťanská knížata a krále („Hic subscribuntur duces et reges cristiani Bohemie“). Rukopis byl kdysi

⁴⁹ *Cronica principum regni Boemie*. KMKP, rukopis H 9, fol. 143^v–146^v. Srv. A. Podlaha: *Soupis II*, č. 1063, s. 122. Vydali F. M. Pelzel, J. Dobrovský: *Series ducum et regum Boemiae*, SRB II, s. 427–434.

⁵⁰ SRB II, s. 434.

⁵¹ Dnes ÖNB, Cod. 364, fol. 176^r. K provenienci rukopisu srv. A. Lhotský: *Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs*. Graz — Köln 1963, s. 190.

⁵² *Solum octo duces pagani fuerunt in Bohemia. Secuntur duces christiani...*; ÖNB, Cod. 364, fol. 176^r.

⁵³ KNM VIII F 49, fol. 154^r–157^r; Ed. G. Dobner: *Monumenta Historica Bohemiae nusquam antehac edita* (dále cituji: MHB) Tomus III, Pragae 1774, s. 32–36.

v majetku plzeňského radního Fabiána Stehlíka z Čenčkova a Treustadtu (1727—1791), od něhož ho koupil Gelasius Dobner a daroval ho C. J. Bienenberkovi. Katalog má stejný časový rozsah jako katalog *Výpisů* v kapitulním rukopisu G 5, jmenuje tedy české panovníky od Přemysla Oráče do Jana Lucemburského. Stejně jako katalog *Výpisů* jmenuje na osmém místě Vladivoje. Do sedmnáctého místa druhé řady má i stejné pořadí panovníků. Potom však autor, snad nedopatřením, snad ze snahy vyrovnat pořadí panovníků s jinou předlohou, která neobsahovala Vladivoje, vynechal Vladislava (I.), takže následující panovníci, Soběslav (I.) a Vladislav (II.), jsou v pořadí na osmnáctém a devatenáctém místě (ve *Výpisech* v kapitulním rukopisu G 5 na devatenáctém a dvacátém). Oproti *Výpisům*, ale ve shodě s katalogy druhého typu, jmenuje Soběslava (II.) na 20. místě před Fridrichem, který je uveden jako 21., Jindřicha Břetislava (ve Stehlíkově rukopisu na 23. místě jako v katalogu druhého typu) uvádí oběma jmény, „Bretyslaus alias Henricus”. Na 24. místě je kníže Václav, chybí Vladislav (Jindřich). Stejně jako v katalogu *Výpisů* končí tato řada Václavem III. (zde je však, vzhledem k tomu, že byl vynechán Vladislav I., na dvacátém devátém, nikoli na 30. místě. V těchto katalozích jsou od Václava I. počítáni pouze králové. Václav III. je v pořadí sedmý. Po zprávě o Václavově pohřbu na Zbraslavi a o délce jeho vlády následuje poznámka o konci Přemyslovského rodu v mužské linii („In isto fuit naturalis stirps principum Bohemie masculini generis, heu miserabiliter, et finaliter terminatus”) a stejná úvodní věta k řadě panovníků, kteří vládli post naturales principes, jako ve *Výpisech*, ovšem bez soupisu králů a královen, který je ve *Výpisech*. Následující panovníci, Rudolf Habsburský (1.), Jindřich Korutanský (2.) a Jan Lucemburský (3.), jsou opět číslováni samostatně jako ve *Výpisech*. V katalozích předchozích rukopisů Pulkavovy kroniky první dva nejsou zmíněni, Jan Lucemburský je tam jako osmý král. Janem Lucemburským katalog Stehlíkova rukopisu končí.

Průřez katalogy českých panovníků možno uzavřít obrazovou galerií umístěnou na Pražském hradě za vlády Vladislava Jagellonského. Původní obrazy byly sice zničeny, existují však rukopisné kopie a opisy nápisů k obrazům⁵⁴. Nejstarší, a originálním textům zjevně nejbližší⁵⁵, dochované znění nápisů je obsaženo v rukopisu ze 16. století, uloženém v Rakouské národní knihovně ve Vídni, č. 7304, pod názvem „Chronica ducum, regum et imperatorum Regni Bohemiae in arce Pragensi depicti et conscripti”⁵⁶. Tento

⁵⁴ ÖNB, Cod. 7304, 8043, 8491, Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, Cod. 60.5. Aug. 2. Srv. J. Neuwirth: *Der verlorene Cyklus böhmischer Herrscherbilder in der Prager Königsburg*. Prag 1896. Datování galerie je však nutno posunout do doby Vladislava Jagellonského, jak ukázal A. Salač: *Zur Geschichte der Bautätigkeit Karls IV. auf der Prager Burg*. In: *Renaissance und Humanismus in Mittel- und Osteuropa. Eine Sammlung von Materialien* II. Berlin 1962, s. 304—306.

⁵⁵ Srv. J. Neuwirth: *Der verlorene Cyklus...*, s. 16, 18.

⁵⁶ Popis rukopisu podává J. Neuwirth: *Der verlorene Cyklus...*, s. 6—8 a 16—18.

katalog má až po knížete Fridricha podobné pořadí českých knížat jako starší zápisy katalogu vycházejícího z Pulkavovy kroniky (BUW Mil. II 35 a Berlin Lat. fol. 136), to znamená bez Vladivoje, po Vladislavovi II. jmenuje na 20. místě Soběslava, na 21. místě Fridricha⁵⁷. Po něm však následuje kníže Václav (II.) jako 22. panovník, pak Jindřich Břetislav („Brzetislaus primus Henricus dictus“), který je uveden dvakrát, jednou jako kníže, podruhé jako biskup. Po něm následuje Vladislav (Jindřich), jehož jinak jmenují pouze katalogy vycházející z Výpisů, a Přemysl Otakar I. Chybí Konrád II. Ota. Od Přemysla Otakara I. je číslováno pouze pořadí králů, od Václava IV. již nejsou pořadová čísla uváděna. Není jmenován Rudolf Habsburský ani Jindřich Korutanský. Soupis končí Vladislavem Jagellonským.

Druhý rukopis tohoto katalogu dal zhotovit dědičný truksas Českého království Jan z Házmburku a z Budína pro krále Ferdinanda I. Kromě nápisů obsahuje také reprodukce obrazů z pražské galerie. Je uložen rovněž v Rakouské národní knihovně, č. 8043. Stejně jako předchozí rukopis vznikl ještě před katastrofou roku 1541. Pořadí panovníků je v něm až po knížete Fridricha stejné jako v předchozím rukopisu. Fridrich je tedy zařazen jako dvacátý první kníže⁵⁸, následující panovníci Václav a Břetislav Jindřich mají však oba pořadové číslo 22. Zjevně jde o písařskou chybu. Další pořadí i číslování je stejné jako v rukopisu 7304, pouze Jan Lucemburský je omylem uveden jako sedmý král, ačkoli toto pořadí má již Václav III. Karel IV. je devátý král. Katalog je prodloužen o Ludvíka Jagellonského. Stejně znění katalogu jako v tomto rukopisu je obsaženo také v mladším kodexu Rakouské národní knihovny 8491⁵⁹. Rozdíly oproti rukopisu 7304 jsou zjevně písařskými omyly. Text rukopisu 7304 lze považovat za věrné zachycení panovnické posloupnosti v galerii Pražského hradu před požárem roku 1541.

Na základě samotného výčtu panovníků byly tedy v uvedených katalogích zjištěny dva hlavní typy. Jeden tvoří soupis *Epilogu Druhého pokračování Kosmova* v kapitulním rukopisu G 5, katalog všech recenzí *Výpisů z různých kronik*, katalog samostatného *Epilogu* v obou třeboňských rukopisech a katalog vídeňského rukopisu 3445. S nimi se shoduje také začátek katalogu v *Epilogu Druhého pokračování Kosmova* v rukopisu Knihovny Národního muzea v Praze VIII D 20, začátek soupisu Stehlíkova rukopisu a rukopisu Národní knihovny ve

⁵⁷ Ve vídeňském rukopisu 7304 je v tomto místě číslování poněkud zmateno. Srv. J. Neuwirth: *Der verlorene Cyklus...*, s. 16.

⁵⁸ Popis rukopisu uvádí J. Neuwirth: *Der verlorene Cyklus...*, s. 8—13 (na s. 8—10 otištěno věnování Jana z Házmburku a Budína Ferdinandovi I.), edice na s. 34—56. Text v rukopisu je sice poškozen, ale číselka vyplývá ze zachovaného zbytku (*uigesimu... mus.*). Srv. J. Neuwirth: *Der verlorene Cyklus...*, s. 46.

⁵⁹ Srv. J. Neuwirth: *Der verlorene Cyklus...*, s. 13.

Vidni 4496. Až do 19. místa (Soběslav I.) s nimi byl, s výjimkou zkomolených jmen, především „Vlatislaava“ uvedeného místo Boleslava Dobrého, shodný i soupis v Marignolově kronice. Do 21. místa (Fridrich) se s nimi shodovala také předloha Neplachovy kroniky. V dalším textu se opatovický opat již opíral o jiné prameny. Tyto katalogy uvádějí na osmém místě — *Epilog Druhého pokračování Kosmova*, který počítá v jedné řadě panovníky od Přemysla Oráče, na 16. místě — knížete Vladivoje⁶⁰. Nejstarší z nich, katalog *Epilogu Druhého pokračování Kosmova* v kapitulním rukopisu G 5, je zároveň nejstarším dochovaným pramenem české proveniencce, který Vladivoje výslovně zmiňuje⁶¹. Shodné pořadí panovníků ve jmenovaných soupisech končí Vladislavem II. Zatímco katalog *Epilogu* v kapitulním rukopisu G 5, katalogy *Výpisů z různých kronik* a katalog vídeňského rukopisu 3445 jmenují dále Fridricha a Soběslava (II.), katalogy třeboňských rukopisů uvádějí opačné pořadí obou panovníků. Pisář vídeňského rukopisu 4496 Soběslava II. zřejmě omylem vynechal. Žádný z těchto katalogů nejmenuje knížete Václava II. Naopak je ve *Výpisech a ve vídeňském rukopisu 3445* na 25. místě, v *Epilogu Druhého pokračování* v kapitulním rukopisu G 5 na 33. místě, jmenován Vladislav (Jindřich), který ovšem v Marignolově a Neplachově kronice i v obou třeboňských rukopisech chybí. V Marignolově kronice, v kronice Neplachově a v *Epilogu* třeboňských rukopisů není uveden ani kníže Václav II., ani Vladislav Jindřich. Marignola a Neplach navíc vynechávají Soběslava II., Marignola také Vladislava II. Vzhledem k tomu, že se až na Vladislava II. oba prameny shodují, vycházeli asi jejich autoři z těže předlohy a příslušná jména chyběla již tam. Chybějící Vladislav II., stejně jako některá zkomolená jména u Marignoly, souvisejí nejspíše s nepochopením předlohy s opakujícími se jmény, která navíc autorovi nic neříkala. Jindřicha Břetislava nazývají všechny prameny tohoto typu prvním jménem, pouze Neplach zná obě jeho jména, přičemž jméno Břetislav spojuje s knížecím titulem, jméno Jindřich s biskupskou funkcí. Pokud sahají do 14. století, počítají tyto katalogy všechny historické Přemyslovce v jedné řadě. Samostatně pak čísují panovníky z jiných rodů (Rudolfa Habsburského, Jindřicha Korutanského a Lucemburky). Výjimkou je katalog viderského rukopisu 3445, který počítá řadu panovníků průběžně od Bořivoje (I.) až po Vladislava Jagellonského (40.)

Svéráznou verzí panovnického katalogu představuje katalog Muzejního rukopisu *Druhého pokračování Kosmova* (VIII D 20), který vychází ze stejného základu jako předchozí katalogy, nejspíše z původního katalogu *Epilogu*,

⁶⁰ O Vladivojovi informuje D. Merseburský: *Die Chronik*, V, 23, s. 247; V, 29, s. 253. Skutečnost, že oficiální dvorská tradice s Vladivojem počítala, potvrzuje pořadové číslo knížete Soběslava I. v listině z roku 1130, v níž se Soběslav označuje jako devatenáctý český panovník (CDB I, č. 111, s. 114n.), což je možné pouze byli-li do panovnické posloupnosti zahrnut také Vladivoj. Srv. A. Merhautová: *Ikonografie...*, s. 20; B. Krzemienska: *Moravští Přemyslovci...*, s. 6.

⁶¹ Srv. rovněž B. Krzemienska: *Moravští Přemyslovci...*, s. 6. V. Novotný, ČD I, 1, s. 672, pozn. 1, se mylně domnívá, že Vladivoj je poprvé doložen až u Neplacha.

posloupnost panovníků v něm však byla zčásti porušena (chybí Vladislav I. a Soběslav I.). Od Soběslava II. jeho autor navíc přestal sledovat původní předlohu a doplnil řadu panovníků podle *Staročeské kroniky* tzv. Dalimila, v pořadí: „Soběslav — Bedřich — Konrád — Stanimír — Ota — Václav — Břetislav — Vladislav — Přemysl“⁶². Panovníci jsou zde číslováni v jedné řadě od Přemysla Oráče až po Jana Lucemburského.

Druhou skupinu tvoří katalogy latinských rukopisů Pulkavovy kroniky, kapitulního rukopisu H 9 a klosterneuburského rukopisu, rovněž druhá část katalogu ve Stehlíkově rukopisu a galerie panovníků z Pražského hradu. Tyto prameny nejmenují Vladivoje, uvádějí oproti katalogům prvního typu odlišnou posloupnost knížat Fridricha a Soběslava II., kteří jsou jmenováni ve stejném pořadí, v jakém jsou zmíněni ve *Druhém pokračování Kosmově* a v Pulkavově kronice. Na 24. místě jmenují knížete Václava, o němž informuje *Druhé pokračování Kosmovo* i Pulkavova *Česká kronika* — v katalogu je však umístěn nesprávně, až za Jindřicha Břetislava, neznají naopak Vladislava Jindřicha, jenž je v historiografických pramenech zmíněn jen mimochodem. Jindřich Břetislav je uveden s oběma jmény, přitom jméno Břetislav je, stejně jako v první recenzi Pulkavovy kroniky, na prvním místě. Od Přemysla Otakara I. počítají již pouze krále. Proto také nezmiňují Rudolfa Habsburského a Jindřicha Korutanského, kteří nebyli korunováni.

Pořadí panovníků v obou typech katalogů ukazuje tedy na dvě odlišné historické tradice. První byla zřejmě, alespoň ve své počáteční fázi, založena na oficiálním katalogu pražského dvora a uváděla až na dvě výjimky všechny panovníky, kteří v Čechách vládli, a to v pořadí, v jakém poprvé nastoupili na český trůn. Pouze v některých pozdních recenzích bývá toto pořadí porušeno (v třeboňských rukopisech *Epilogu*). V katalogu chybí na počátku 11. století Boleslav Chrabrý, jenž však není uveden ani v soupisech druhého typu, a na konci 12. století kníže Václav II. Nedostatek pramenných informací nedovoluje spolehlivě zjistit důvod, proč někteří panovníci nebyli do tohoto katalogu zařazeni. Lze se jen domnívat, že zařazení panovníka do oficiálního katalogu bylo podmíněno jeho oficiálním nastolením⁶³. Alespoň pokud jde o Boleslava Chrabrého i o knížete Václava II., nejsou o nastolení pramenné doklady. Dětmar Merseburský vypráví o tom, jak byl Boleslav Chrabrý obyvateli Prahy s radostí uveden do hradu a prý jednomyslně zvolen⁶⁴, později pišící Kosmas ví o vpádu a obsazení Prahy knížetem „Měškem“, jak pravidelně nazývá Boleslava

⁶² Srv. *Staročeská kronika...*, kap. 68—72.

⁶³ K obřadu nastolení českých panovníků v přemyslovském období srv. M. Kulecki: *Ceremonial intronizacyjny Przemyślidów w X—XIII wieku*. *Przegląd Historyczny* 1984, 75, s. 441—451.

⁶⁴ Tak alespoň bývá interpretována formulace D. Merseburského *in domnum laudatur*. *Thietmari Chronicon* V, 30, s. 255; k termínu *laudatur* tamtéž, s. 38n., pozn. 4; srv. též V. Novotný, *ČD I*, 1, s. 679, nezmiňuje se však o oficiálním nastolení.

Chrabrého, o oficiálním nastolení však nejsou v pramenech zmínky. Je pravděpodobné, že nastolen skutečně nebyl, zvláště když je zřejmé, že nebyl v Čechách obecně za panovníka uznán⁶⁵. Kníže Václav II. zase fakticky vládl v Čechách ještě před smrtí svého předchůdce Konráda II. Oty, jehož zastupoval během jeho pobytu v Itálii, o slavnostním nastolení se prameny opět nezmiňují. V tehdejší komplikované situaci nejspíše ani nebylo reálné⁶⁶. Bylo by možno uvažovat i o tom, zda se v oficiálním panovnickém seznamu odrazilo také udělení léna. Alespoň o obou panovnicích nezařazených do tohoto katalogu je jisté, že Čechy v léno nepřijali. Boleslav Chrabrý nabízené udělení léna odmítl⁶⁷. Kníže Václav II. si zase během své krátké vlády trvající sotva tři měsíce, navíc za politických zmatků, které v zemi bezprostředně po jeho nástupu na trůn vypukly a zanedlouho skončily jeho zajetím, ani nestačil dát Čechy v léno udělit. Prameny informující o udělení léna českým panovníkům nejsou sice natolik jednoznačné, aby bylo možno tuto otázku podrobněji sledovat. K udělení léna v žádném případě nedocházelo před přelomem 10. a 11. století, a i potom se toto „právo“ říšských panovníků prosazovalo — nikoli bez přispění českých knížat — postupně. Pravidlem se zřejmě stalo až ve 12. století⁶⁸. Zařazení do oficiálního seznamu českých panovníků s ním proto asi spojovat nelze.

Jmenování Přemysla Otakara I. až za Jindřichem Břetislavem, které odporuje předpokladu o rozhodujícím vlivu první vlády pro zařazení do katalogu, lze vysvětlit krátkou epizodou první Přemyslovy vlády, kterou navíc zastínila pozdější Přemyslova vláda královská.

Druhou tradici panovnických soupisů je možno charakterizovat jako historiografickou. Uvádí panovníky v souladu s pořadím českých panovníků, jak je uvádí Kosmova kronika a obě její pokračování, později podle nich Pulkavova *Česká kronika*, tedy bez Vladivoje, ale také bez Boleslava Chrabrého, jehož ovšem Kosmas ani pozdější čeští historikové za českého knížete nepovažovali, se stejným pořadím Soběslava II. a Fridricha, jaké je v základním textu *Druhého pokračování Kosmova*, kde první vláda Fridrichova není zmíněna. Je jmenován kníže Václav II., jehož nastoupení na trůn a následující vyhnání uvádí *Druhé pokračování Kosmovo* k letům 1191 a 1192, ale v katalogu je uveden až po Jindřichu Břetislavovi⁶⁹. Asi to způsobilo rovněž *Druhé pokračování*

⁶⁵ Kosmas I,35, s. 63. Tamtéž se zmiňuje o tom, že Vyšehrad zůstal věrný Jaromirovi. Je možné, že Boleslava někteří čeští předáci, kteří se také nezúčastnili jeho volby, za panovníka neuznali. Srv. též B. Krzemieńsk a: *Kříže...*, s. 511.

⁶⁶ O okolnostech vlády Václava II. pojednává V. Novotný, ČD I, 2, s. 1124n.

⁶⁷ *Thietmari Chronicon* V, 31, s. 255, 257.

⁶⁸ K vládě knížete Václava II. srv. V. Novotný, ČD I, 2, Praha 1912, s. 1124–1127. Otázku potvrzování českých panovníků ze strany říše a s tím spojeného udělení léna sleduje Z. Fiala: *Vztah českého státu k německé říši do počátku 13. století*. Sborník historický 1959, 6, s. 23–95, zvl. s. 54–74.

⁶⁹ Všechny tři katalogy, v nichž je zmíněn, ho řadí až za Jindřicha Břetislava.

*Kosmovo*⁷⁰, které jmenuje jako nástupce knížete Václava (II.) Přemysla Otakara I. Proto autor katalogu zařadil Václava až před Přemysla. Vladislav Jindřich v tomto typu katalogu jmenován není, nejspíše proto, že ho historiografické prameny jmenují jen v souvislosti s předáním vlády Přemyslovi Otakarovi I.⁷¹

Obě skupiny katalogů se vzájemně liší také formulací zápisů. Zatímco katalogy navazující na soupis *Druhého pokračování Kosmova* uvádějí nejprve pořadové číslo panovníka a potom jeho jméno, druhá skupina jmenuje na prvním místě panovníka a potom teprve přidává údaj o jeho pořadí v úřadě. K tomu připojuje ještě informaci o jeho otcí.

Katalogy prvního typu obsahují vedle jmen panovníků jen zřídka další, většinou stručné, údaje. Jejich nejstarší znění, dochované v *Epilogu Druhého pokračování Kosmova* v kapitulním rukopisu G 5, zmiňuje pouze Bořivojův křest Metodějem roku 894, mučednickou smrt sv. Václava „bratrovou lší“ 28. září, u Boleslava I. připojuje přívlastek „ferus, fraticida“. Přívlastky následují rovněž u dalších Boleslavů („pius a mitis“), přičemž u Boleslava II. zmiňuje ještě zřízení pražského biskupství. Spytihněv je jmenován jako zakladatel pražského kostela a Vladislav II. jako zakladatel kostela strahovského. U králů je uveden jejich královský titul a pořadí v královské hodnosti, u Jindřicha Břetislava je zaznamenán také jeho biskupský úřad⁷².

V katalogu *Epilogu* v obou třeborských rukopisech jsou charakteristiky panovníků až do Václava II. totožné. Pouze ve zprávě o Bořivojově křtu je Metoděj, jmenovaný v první recenzi pouze jako moravský biskup, uveden s arcibiskupským titulem a s přívlastkem „beatus“. Úprava textu je zjevně odrazem Metodějova kultu, který se výrazněji v českých zemích prosazoval ve druhé polovině 14. století⁷³. Obě pokračování tohoto katalogu, první dovedené od Václava III. do Václava IV., druhé od Zikmunda po Vladislava Jagellonského, již uvádějí stručné charakteristiky u všech panovníků.

Katalog první recenze *Výpisů* připojuje oproti katalogu *Epilogu Druhého pokračování Kosmova* také genealogické vztahy u některých panovníků a další významné činy nebo události jejich vlády. Informuje nejen o křtu Bořivojově jako soupis *Epilogu*, ale také o křtu jeho choti Ludmily a o jejich synech. U Vladivoje, o němž se autor v textu „Prvního dílu české kroniky“, tedy v *Kosmově kronice* s pokračováním, uvedené v témže rukopisu, nic nedočetl, ačkoli byl uveden v předloze jeho katalogu. Poznamenal alespoň, že se o něm nelze nic dobrého dočíst — „de quo nihil boni legitur“. U Jaromíra a u Oldřicha připomíná, že byli rodni bratři. U všech králů přidává rok královské korunovace

⁷⁰ FRB II, s. 281.

⁷¹ Srv. FRB II, s. 282: *Wladislaus de ducatu cedit fratri Prziemysl...*

⁷² Srv. *Závěrek sběratele*, FRB III, s. 369n.

⁷³ Srv. M. Bláhová: *Cyrylometodějská tradice v českých zemích ve středověku*. In: *Środ-kowoeuropejskie dziedzictwo cyrylometodějskie*. Katowice 1999.

a počet následujících let vlády. U knížete Konráda dodává, že měl tři bratry. O králi Václavovi I. připomíná založení kláštera sv. Františka a ztrátu oka, u Přemysla Otakara II. založení kláštera Zlatá Koruna, u Václava II. založení Zbraslavi. O Václavovi III. konstatuje, že byl poslední z rodu českých knížat, byl zavražděn a pohřben v Olomouci a později přenesen svou sestrou Eliškou na Zbraslav. Pokud jde o Rudolfa Habsburského a Jindřicha Korutanského, zmiňuje pouze délku jejich vlády, u Jana Lucemburského pouze jeho původ a královskou korunovaci. V samostatných odstavcích jmenuje také manželky českých králů⁷⁴. Oproti katalogu *Epilogu Druhého pokračování Kosmova* však neuvádí podrobnosti mučednictví sv. Václava⁷⁵. Spytihněv (II.) je označen jako „dilatator Ecclesiae Pragensis“, zatímco v *Epilogu* byl nazván „fundator“⁷⁶. Odlišně je také formulován záznam o Bořivojově křtu⁷⁷ a charakteristika Přemysla Otakara I.⁷⁸

Katalog jihlavského rukopisu se od předchozího kromě nadpisů liší jen drobnými textovými úpravami. Pouze po zprávě o smrti Václava III. následuje poznámka „In isto fuit naturalis stirps principum Bohemie masculini generis heu miserabiliter et finaliter terminata“⁷⁹.

Katalog roudnického rukopisu nemá zmínku o Ludmilině křtu. U všech králů naopak uvádí kromě roku korunovace, délky vlády od korunovace a nejvýznamnějších fundací, také místo pohřbu a jméno královny. Odpadla tak samostatná řada královen, která je v předchozích rukopisech *Výpisů*. Pozornost si zaslouží také zmínka o Jindřichovi Korutanském „qui occupavit regnum Bohemie“ a poznámka o jeho útěku z Čech v zápisu o Janovi Lucemburském⁸⁰. Vzhledem k pozdnímu vzniku tohoto opisu by bylo možno pochybovat o skutečném stáří katalogu. Formulace zápisu o Janovi Lucemburském však naznačuje, že katalog je dílem autora předlohy, nikoli písaře dochovaného rukopisu. Zápis má totiž stejnou strukturu jako záznamy o ostatních králích, přitom zmiňuje Jana Lucemburského jako současného panovníka. Kompilátor se navíc poznámkou o útěku Jindřicha Korutanského zjevně snažil dodat legitimity vládě Jana Lucemburského, který mohl být současníky považován za usurpátora trůnu. Tato informace byla aktuální právě za vlády Jana Lucemburského, zatímco o více než dvě století později, kdy vznikl dochovaný opis katalogu, již ztratila význam. Některé písařské chyby svědčí o tom, že písař rukopisu nerozuměl vždy dobře své předloze⁸¹.

⁷⁴ FRB IV, s. 345n.

⁷⁵ *Druhé pokrač.: XII Wenczeslaus sanctus, fraterna fruede martyrizatus IV Kal. Octobris.* (FRB II, s. 370). *Výpisy: Quartus dux — sanctus Wenczeslaus et martyr.* (FRB IV, s. 345).

⁷⁶ FRB IV, s. 345; FRB II, s. 370.

⁷⁷ Srv. FRB IV, s. 345; FRB II, s. 369.

⁷⁸ Srv. FRB IV, s. 345; FRB II, s. 370.

⁷⁹ Srv. FRB IV, s. 346, pozn. q.

⁸⁰ Roudnická lobkovická knihovna. VI Fc 24, fol. 210^v.

⁸¹ Například zřetelné *cantor místo creator* u Boleslava Zbožného.

Katalog Vídeňského rukopisu 3445 uvádí v podstatě tytéž zprávy o českých knížatech jako předchozí katalog. Nemá zmínku o Ludmilině křtu. Pokud jde o krále, zmiňuje pouze roky korunovace a délku vlády od korunovace. Nemá zprávy o královnách ani o fundacích. Od Jana Lucemburského neměl kompilátor k dispozici potřebné údaje. Jmenuje již pouze krále s případným údajem o jejich vládě v jiných zemích. Ve zmínce o Jiříkovi z Poděbrad zmiňuje jeho sesazení papežem pro herezi. Zařadil rovněž Matyáše Hunyadyho, jenž „titulum habuit regni Boemie, Moraviam et Silesiam possedit”.

Ke katalogu *Výpisů* se řadí rovněž katalog použitý Neplachem. Dokládají to obdobné poznámky u Vladivoje, Spytihněva II., Konráda I. a Vladislava II.⁸² Z převzatých zpráv nelze ovšem zjistit, zda Neplach používal přímo některý z textů *Výpisů*, nebo jejich nedochovanou předlohu. Vzhledem k téměř naprosté absenci doprovodných textů nelze přesněji určit konkrétní pramen Marignolův.

Katalog druhé recenze *Výpisů* v berlínském rukopisu Lat. fol. 136 se od znění kapitulního rukopisu G 5 liší především občasným vynecháním nebo přidáním jednotlivých slov⁸³. V mezidobí od vzniku nejstaršího znění po zápis do berlínského rukopisu však do něho pronikly také některé přípisy. Na 14. místě, jak již bylo konstatováno, chybí jméno Konrádovo, které asi některý pisář v předloze nepřečetl nebo přehlédl. Zbytek zápisu je však v obou rukopisech shodný. Významnější dodatek se týká Vratislava II., u něhož je oproti první recenzi poznamenáno „Hic fundavit ecclesiam Wissegradensem”⁸⁴. U Václava III. je přípis známý již z jihlavského rukopisu: „In isto fuit naturalis stirps principum Boemie masculini generis heu miserabiliter et finaliter terminata. Regnavit uno anno sine coronatione.” U Vladislava II. a Svatavy je uvedeno také místo pohřbu na Vyšehradě. Václav III. byl podle tohoto katalogu po přenesení z Olomouce pohřben v pražském kostele místo ve Zbraslavském klášteře. Na konec katalogu byl doplněn Karel IV.⁸⁵

Katalog vídeňského rukopisu 4496 je formulován velmi stručně. Kromě poznámky o Vladivojovi, o němž „nihil boni legitur”, známé již z jiných recenzí prvního typu katalogu, připojuje pouze královské tituly a zmínky o korunovacích, někdy s nesprávnými daty. Karla IV. jmenuje jako zakladatele pražského učení⁸⁶.

Více informací přinášejí katalogy druhého typu, které zároveň představují stručná gesta⁸⁷. U „pohanských” knížat jmenují i jejich boha Zelu a interpretují

⁸² Srv. *Kronika Neplachova*. Ed. J. Emler, FRB III, s. 467—470.

⁸³ Například po slově *coronatur* u králů neuvádí *in regem* jako G 5; u králů občas doplňuje po slově *rex* přívlastek *Boemie*, u královen zase přidává *uxor sua*. Srv. FRB IV, s. 345n., a MGH SS XVII, s. 720n.

⁸⁴ Oba zápisy srv. MGH SS XVII, s. 720.

⁸⁵ Všechny uvedené zápisy srv. MGH SS XVII, s. 721.

⁸⁶ ÖNB Wien, 4496, fol. 88^a–^b.

⁸⁷ V následujícím srovnání si všímám pouze věcných rozdílů, které naznačují jednotlivé recenze katalogů. Neberu v úvahu evidentní pisářské chyby v textu nebo v datech.

Neklanovo jméno jako „Neudatný“⁸⁸. U historických panovníků vesměs uvádějí jméno jejich otce, rok úmrtí panovníka, někdy délku panování, u většiny z nich také další podrobnosti, ať již založení nebo rozšíření kostelů a klášterů, nebo způsob úmrtí. Jednotlivé texty se liší občasným vynecháním, přidáním nebo přehozením slov, někdy změnou pořadí zápisů a chybami v letopočtech⁸⁹.

Jen několik zápisů naznačuje postupný vývoj tohoto katalogu. Jeho nejjednodušší, a zřejmě nejstarší, znění zachycuje rukopis vratislavské univerzitní knihovny Mil II 35. K jednotlivým jménům přidává pouze stručný komentář s údaji o pořadí panovníka, o otci jednotlivých panovníků, pokud bylo známo, tak také s datem úmrtí (velmi často chybným), u většiny panovníků též se zmínkou o významné fundaci, případně jinou podrobností. U Bořivoje I. je zmíněn jeho a Ludmilin křest, svatý Václav je uveden jako zakladatel pražského kostela, Boleslav Zbožný jako zakladatel pražského biskupství, Spytihněv II. jako jeho „dilator“, Vratislav II. jako zakladatel vyšehradského kostela, Bořivoj jako dárce Týnského dvora pražské kapitule, Vladislav I. jako zakladatel kladrubského kláštera. U Vladislava II., který je jmenován jako zakladatel strahovského kláštera, je zmíněna také Judita jako zakladatelka teplického kláštera a pražského mostu. Spolu s Přemyslem I. je zmíněna jeho manželka Konstancie jako zakladatelka kláštera v Tišnově. Václav I. je jmenován jako zakladatel kláštera sv. Františka a pražského špitálu, Přemysl Otakar II. jako zakladatel svatokorunského kláštera, Václav II. kláštera zbraslavského, Jan Lucemburský jako zakladatel kartouzského kláštera. O Boleslavovi III. připomíná autor, že byl zajat a oslepen Měškem Polským. V souvislosti s Břetislavem II. připomíná, že byl zabit na lovu Vršovci, Soběslav II. prý zemřel „in prelio“, u Břetislava Jindřicha zmiňuje oba jeho úřady. O Přemyslovi Otakarovi II. konstatuje, že „obiit in bello“. O knížeti Václavovi II. konstatuje, že vládl tři měsíce a že ho prý Přemysl vyhnal. O Přemyslovi Otakarovi II. ví, že zahynul ve válce roku 1000 (*sic!*). V souvislosti s Václavem III. je zmíněna olomoucká vražda. O Janovi Lucemburském připomíná, že si vzal Elišku, dceru krále Václava, a že byl v den svatého Rufa roku 1346 zabit ve válce ve Francii.

Hlavním pramenem těchto údajů mohla být některá z českých retrospektivních kronik. O většině těchto událostí informuje Kosmova kronika a obě její pokračování. Zmínka o královně Konstancii jako zakladatelce kláštera v Tišnově, o níž se *Druhé pokračování Kosmovo* nezmiňuje, však ukazuje spíše na Pulkavovu *Českou kroniku*. Dochované historiografické prameny se ovšem nezmiňují o darování Týnského dvora Pražské kapitule knížetem Bořivojem II. Tato informace je známa z konfirmační listiny Karla IV.

⁸⁸ SRB II, s. 427; Berlin Lat. quart. 964, fol. 139^v; B.U.W. Mil. II 35, fol. 188^v; I F 108, fol. 374^v; 199, fol. 54^v; NK ČR I C 24, fol. 84^v.

⁸⁹ Vzhledem k nevelkému rozsahu katalogů necitují zde a v následujícím textu již jednotlivá folia, která jsou vesměs již uvedena výše.

z 31. prosince 1351⁹⁰. Potvrzované „privilegium“ však bylo falzem z první poloviny 14. století. Tato skutečnost, spolu s ukončením katalogu smrtí Jana Lucemburského klade vznik katalogu do poloviny 14. století. Vzhledem k užití Pulkavovy kroniky mohl katalog vzniknout nejdříve ve druhé polovině šedesátých let 14. století, kdy mohla být nejdříve sepsána Pulkavova kronika, spíše však až v sedmdesátých letech 14. století, neboť zpráva o královně Konstancii byla asi převzata z některé pozdější recenze Pulkavovy kroniky⁹¹. Rozhodně však byl text katalogu napsán před koncem 14. století, neboť jeho nejstarší rukopisy pocházejí právě z konce 14., případně z počátku 15. století. Zápis o donaci Týnského dvora, na němž mohla mít zájem asi pouze pražská kapitula, naznačuje i prostředí, v němž předloha tohoto katalogu nejspíše vznikla. Dochované znění katalogu není asi původní kompilací, ale opisem, což naznačují písařské chyby, z nichž některé jsou specifické právě pro tento katalog⁹².

Tomuto katalogu je z dochovaných textů nejbližší katalog berlínského rukopisu Pulkavovy kroniky (Lat. quart. 964). Obsahuje některé shodné údaje, data a pořadí slov, která jsou v ostatních příbuzných katalozích odlišná. O Soběslavovi II. tvrdí rovněž, že zemřel „in prelio“. Uvádí stejnou zmínku o založení kláštera sv. Františka a špitálu Václavem I. Oproti předchozímu katalogu však připojuje k roku 1281 zprávu o smrti Anežky Přemyslovny s podrobnou informací o tom že spolu s bratrem Václavem založila křižovnický špitál a kláštery sv. Františka a sv. Kláry. K roku 1330 uvádí zprávu o smrti Elišky Přemyslovny. Po zprávě o smrti Jana Lucemburského připojuje výklad o narození, korunovacích, smrti a pohřbu Karla IV. a o jeho četných fundacích a stavbách. Konkrétně je zmíněno zřízení mansionářů v pražském kostele a kanovníků v kapli Všech Svatých a na Karlštejně, založení kláštera sv. Karla, sv. Ambrože, Na Slovanech, sv. Kateřiny, P. Marie Na trávníčku a karmelitánů v Praze, kláštera celestinů na Ojvině, klášter v Ingelheimu, v Terenzu, sbor mansionářů v Norimberku. Dále je zmíněno zřízení pražského arcibiskupství, ustanovení pražského arcibiskupa legátem, založení pražské univerzity, zřízení koleje Všech svatých, získání braniborského markrabství, Lužice, Slezska a dalších území pro české království, položení základního kamene a přestavba pražské katedrály. V tomto textu se kompilátor odvolává na české kroniky, v nichž je prý obsaženo více. Většinu uvedených zpráv obsahuje kronika Beneše Krabice z Weitmile, není však vyloučeno, že kompilátor měl k dispozici i nějaký

⁹⁰ Srv. *Kronika Pulkavova*. Ed. J. Emler, FRB V, Praha 1893, s. 137. *K donaci Týnského dvora*, CDB I, č. 389, s. 392n., rovněž *Archiv Pražské metropolitní kapituly, I. Katalog listin a listů z doby předhusitské (—1419)*. Zpracovali J. Bršíl a J. Pražák. Praha 1956, č. 2, s. 15.

⁹¹ V první recenzi je zakladatelka kláštera v Tišnově nazývána Kunhutou. Srv. *Kronika Pulkavova*, K době vzniku jednotlivých recenzí Pulkavovy kroniky srv. M. Bláhová: *Kroniky doby Karla IV...*, s. 576n.

⁹² Srv. zmínku o Soběslavovi II., o němž jiné rukopisy tohoto katalogu uvádějí správněji smrt *in exilio*, nebo datum úmrtí knížete Svatopluka roku 1130, smrt Přemysla Otakara II. roku 1000 atd.

stručnější historiografický pramen. Odkaz na Jana Očka z Vlašimi „tunc episcopo Olomucensi, nunc Cardinali” určuje dobu vzniku této části katalogu mezi 17. září 1378, kdy byl jmenován kardinálem, resp. jeho abdikací na pražský arcibiskupský stolec 20. října 1378, a jeho smrtí 14. ledna 1380. Zpráva o smrti Karla IV. 29. listopadu 1378 a o jeho pohřbu v pražském kostele šestnáctý den po jeho smrti určuje 15. prosinec 1378 jako termín post quem sepsání tohoto textu. Tento údaj lze vztahovat i na následující zprávy, které se týkají smrti Jana Jindřicha 1375 a narození (1361), korunovace na českého krále (1363) a říšské volby a korunovace (1376) Václava IV. S velkou pravděpodobností vznikl celý tento text najednou. Poměrně přesné datování této části katalogu vymezuje i dobu vzniku předchozí recenze obsažené ve vratislavském rukopisu Mil II 35, na kterou tento text navazuje. Její původní znění muselo tedy být dokončeno před rokem 1379. Nejpravděpodobnější dobou vzniku archetypu tohoto katalogu jsou tedy sedmdesátá léta 14. století.

V katalogu rukopisu knihovny pražské kapituly H 9 byla již zpráva o založení kláštera sv. Františka Václavem I. vynechána a zůstala pouze zpráva o společných fundacích Anežky a Václava. Konstatování „obiit in bello” předchozích katalogů ve zprávě o smrti Přemysla Otakara II. nahrazuje tento katalog slovem „occisus”. Jinak byly v textu provedeny většinou jen nepodstatné změny. Na výklad o korunovaci Václava IV. navazuje zpráva o jeho smrti, pohřbu na Zbraslavi a přenesení do pražského kostela. Zpráva datuje tuto recenzi katalogu do doby po roce 1427, kdy byl Václav IV. pohřben v Praze.

Katalogy rukopisů Univerzitní knihovny ve Vratislavi I F 108 a Národní knihovny v Praze I C 24 se liší pouze v detailech. Jednoznačně patří k téže recenzi. Oba obsahují i stejnou chybu, když vynecháním Vladislava I. připsaly založení kladrubského kláštera Svatoplukovi. O Vladislavovi II. však poznamenaly, že byl synem „Wladislai fundatoris Cladrub”. Stejně jako rukopis knihovny pražské kapituly H 9 vynechávají zprávu o fundaci Václava I. a uvádějí zprávu o smrti Anežky Přemyslovny s týmiž podrobnostmi jako rukopis H 9. Přemysl Otakar II. byl podle nich rovněž „occisus”. Oproti rukopisu H 9 však ještě doplňují zprávu o první manželce Vladislava II. Gertrudě a o jejím založení kláštera v Doksanech. O Janovi Lucemburském připomínají, že byl zabit „per regem Anglie”. Ve výkladu o fundacích Karla IV. zařazují zprávu o přestavbě pražské katedrály před založení pražské univerzity. Končí korunovací Václava IV. Ze srovnání jejich textu s katalogem rukopisu H 9 lze usuzovat na společnou předlohu obou textů, která zprostředkovaně souvisí s berlínským rukopisem Lat. quart. 964. Stejně chyby a stejné uspořádání textu má i rukopis vratislavské univerzitní knihovny R 199. Od předchozích rukopisů se však liší v závěru, kde výrazně zkracuje zprávu o volbě a korunovaci Václava IV. za římského krále, místo níž následuje explicit Pulkavovy kroniky, k níž je připojen, s datem dokončení opisu roku 1467. Poslední tři rukopisy s velmi blízkým zněním katalogu byly zachyceny v rukopisech první recenze Pulkavovy kroniky.

Z dochovaných znění nelze již ovšem přesněji zjistit vzájemný vztah, případně přímou souvislost mezi některými z nich. Společné chyby a úprava textu mohou pocházet z předlohy i ze vzájemného opisu mezi těmito rukopisy, který však je méně pravděpodobný.

Ke stejnému typu patří též klosterneuburský rukopis (ÖNB 364). Přes velmi stručný doprovodný text ho lze, především na základě zápisu o Václavovi I., zařadit do blízkosti katalogu pražského kapitulního rukopisu H 9. Z původního textu o Karlovi IV. a o korunovaci Václava IV. převzal však jeho písař pouze data narození a úmrtí. Naopak připojil základní údaje o Zikmundovi, zprávy o zajetí Václava IV. a o jeho sesazení z říšského trůnu a o bouřích v Praze po Václavově smrti.

Podobné znění „gest“ jednotlivých panovníků jako katalogy Pulkavovy kroniky má také katalog Stehlíkova rukopisu, pouze u některých, například u Vladislava II. a u Přemysla Otakara II.⁹³, informace rozšiřuje. U Vladivoje má tutéž poznámku jako katalogy prvního typu. Rovněž poznámka o konci rodu Přemyslovců u Václava III.⁹⁴ je shodná s katalogy prvního typu. Doprovodné údaje i formulace jednotlivých zápisů prozrazují to, co bylo zřejmé již z pořadí panovníků, totiž že soupis Stehlíkova rukopisu je kompilací obou typů katalogů. Jeho pořadatel měl při psaní katalogu oba skutečně před sebou. Údaje obou předloh spojil a stylisticky upravil tak, že většinou převzal podrobnější informace druhého typu katalogu vycházejícího z Pulkavovy *České kroniky*, zatímco z prvního typu, známého hlavně z *Výpisů z různých kronik*, převzal částečně pořadí panovníků (do 17. místa), rovněž umístění jejich pořadového čísla (před jménem) a členění katalogu. Nejpodrobnější doprovodné informace mají rukopisy s reprodukcemi a s popisem panovnické galerie z Pražského hradu.

U všech sledovaných opisů katalogů je nutno upozornit na četné písařské chyby, které postihují především letopočty, ale i jména a občas i další údaje. Není vyloučeno, že i občasné odchylky některých katalogů v rámci téhož typu byly způsobeny chybou písaře.

Z posloupnosti panovníků v soupisech českých knížat a králů, z jejich uspořádání i z obsahu a formulace doprovodných údajů vyplývá několik skutečností: Ve sledovaných textech se zřetelně vydělily dva základní typy představující dvě na sobě nezávislá znění českých panovnických katalogů, která se vzájemně liší počtem a pořadím uvedených panovníků, formulací zápisů, a také rozsahem a formulací rozšiřujících informací. První skupinu představují katalogy *Epilogu Druhého pokračování Kosmova*, obou recenzí *Výpisů z různých kronik*, a některé jim blízké samostatně uvedené soupisy, s nimiž souvisejí rovněž

⁹³ MHB III, s. 35n.

⁹⁴ MHB III, s. 36.

katalogy Marignolovy kroniky a Neplachova *Stručného sepsání*. Do druhé skupiny patří katalogy v rukopisech Pulkavovy kroniky, katalog kapitulního rukopisu H 9, vídeňského rukopisu 364 a panovnická galerie Pražského hradu, zhotovená při přestavbě hradu za Vladislava Jagellonského a zničená požárem roku 1541.

Zatímco katalogy druhého typu navazují na tradici českých státně národních kronik, především Kosmovy kroniky a jejich pokračování, jejichž informace později převzala *Česká kronika* Přibíka Pulkavy z Radenína, a jmenují knížata v pořadí, v jakém je zachytily tyto prameny, to znamená bez Vladivoje, s Fridrichem následujícím po Soběslavovi II. a s knížetem Václavem II.⁹⁵, katalogy prvního typu zprostředkovávají oficiální dvorskou tradici, která respektovala nastolení panovníků a zachovávala povědomí i o skutečnostech, které čeští středověcí historikové nezaznamenali. Tyto katalogy především jmenují na osmém (při průběžném číslování na šestnáctém) místě Vladivoje, na dvacátém pátém (třicátém třetím) místě většina z nich uvádí Vladislava (Jindřicha). Nejmenují naopak knížete Václava II. Kromě katalogu v *Epilogu Druhého pokračování Kosmova* v kapitulním rukopisu G 5, který končí králem Václavem II., jmenují po Václavovi III. Rudolfa Habsburského a Jindřicha Korutanského. Původně oficiální katalog pražského dvora byl dále doplňován, přičemž noví pisatelé již nemuseli být závislí na dvorské tradici. Je jistě pozoruhodné, že právě katalog *Druhého pokračování Kosmova*, který v nejsťarším rukopisu⁹⁶ uzavírá „První část kroniky pražské“, tedy Kosmovu kroniku s pokračováním tzv. *Kanovníka vyšehradského* a s *Druhým pokračováním Kosmovým*⁹⁷, nevznikl sepsáním jmen panovníků z těchto pramenů, které neznaly Vladivoje, informovaly o knížeti Václavovi II. a jen mimochodem se zmiňovaly o Vladislavovi Jindřichovi, ale podle odlišné předlohy, která s historickou tradicí pražské kapituly představovanou Kosmovou kronikou s pokračovateli nesouvisela⁹⁸.

Ani katalogy druhého typu, ačkoli jsou většinou připojeny k rukopisům Pulkavovy kroniky a převzaly z ní panovnickou posloupnost a základní informace, nevznikly zřejmě původně jako její součást. Složení katalogu, především pak zpráva o donaci Týnského dvora pražské kapitule, naznačuje, že původní text vznikl asi jako samostatný spisek, nejspíše v prostředí pražské

⁹⁵ B. Krzemieńska: *Moravští Přemyslovci...*, s. 5, se mýlí, když v panovnické posloupnosti podle Kosmovy kroniky uvádí Oldřicha před Jaromírem. Srv. *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum* I, 34, s. 61.

⁹⁶ *Kapitulní rukopis G 5*, fol. 147^b–148^a.

⁹⁷ Srv. M. Bláhová: *Druhé pokračování...*, s. 7; též: *Kroniky doby Karla IV...*, s. 564.

⁹⁸ Tento katalog je tedy, jak ukázala již B. Krzemieńska: *Moravští Přemyslovci...*, s. 5, dalším dokladem „nekosmovského“ pojetí českých dějin v české historiografické tradici. V jiných pramenech zachytil „nekosmovskou“ tradici F. Graus: *Necrologium Bohemicum — martyrologium Pragense a stopy nekosmovského pojetí českých dějin*. ČsČH 1967, 15, s. 789–810.

kapituly. Katalog byl potom opsán do některého rukopisu Pulkavovy kroniky, odkud se s menšími obměnami šířil do dalších opisů. Není ovšem zdaleka zachycen ve všech rukopisech kroniky.

Oba typy katalogu jsou dochovány v několika recenzích, které se liší časovým rozsahem, členěním katalogu a formulací doprovodných textů.

V prvním typu katalogu lze na základě dosud zjištěných rukopisů konstatovat existenci pěti recenzí. První recenzi (A) představuje nejstarší zápis *Druhého pokračování Kosmova* v kapitulním rukopisu G 5. „Pohanští“ i „křesťanští“ panovníci jsou v něm uvedeni v jedné řadě, jen u některých jsou velmi stručně zmíněny jejich nejdůležitější činy. Tato recenze, sestavená nejspíše v osmdesátých nebo v devadesátých letech 13. století, se zprostředkovaně stala východiskem dalších. Druhá recenze je doložena v samostatných opisech *Epilogu Druhého pokračování Kosmova* ve dvou třeboňských rukopisech 15. století (B). V těchto textech je zachováno průběžné číslování „pohanských“ i „křesťanských“ panovníků v jedné řadě. Na jednom místě došlo k jejich přesunu. Posloupnost byla prodloužena do Václava IV. Doprovodný text byl jen nepatrně upraven (významnější změna se týká pouze moravského arcibiskupa Metoděje). Větší odchylky obsahuje třetí recenze tohoto katalogu, zachycená v rukopisech *Výpisů z různých kronik* (C). Panovnická řada byla rozdělena. Samostatně jsou uváděni pohanští panovníci, samostatně křesťanští Přemyslovci. Novou řadu tvoří panovníci, kteří nastoupili vládu po vymření Přemyslovců. Tento katalog je dochován v několika variantách. Jeho nejstarší známé znění je obsaženo ve *Výpisech z různých kronik* kapituluiního rukopisu G 5 (C1). Jeho předloha vznikla pravděpodobně mezi lety 1326 a 1334. K některým textovým změnám došlo v katalogu jihlavského rukopisu *Výpisů* (C2), další změny zachycuje berlínský rukopis Lat. fol. 136 (C3), s nímž úzce souvisí katalog Schedelův (C3a), který je však prodloužen až do Vladislava Jagellonského. Čtvrtou recenzi tohoto katalogu představuje katalog dochovaný v roudnickém rukopisu *Zbraslavské kroniky* (D). Kompilátor spojil úpravu a částečně i text katalogu *Epilogu* a předlohy katalogu *Výpisů* (c), která ještě neobsahovala informaci o křtu Ludmily, a zřejmě také řadila historické panovníky bez ohledu na dynastie do jedné řady. Nejspíše od téže předlohy je odvozena pátá recenze zachycená ve vídeňském rukopisu 3445 (E). Historičtí panovníci jsou v ní uvedeni v jedné řadě. Doprovodný text prokazuje do Jana Lucemburského shody s *Výpisy* v kapitulním rukopisu G 5, včetně některých písařských chyb. Pouze údaje o králich neobsahují fundace.

V textech druhého typu lze rozlišit celkem šest recenzí. Zřejmě nejstarší dochovanou recenzi představuje katalog připojený k textu páté recenze *České kroniky* Přibíka Pulkavy z Radenína ve vratislavském rukopisu Mil II 35 (F). Tento katalog sahá do Jana Lucemburského. Jeho předloha (f) vycházela nejspíše z *Pulkavovy kroniky*, byla však doplněna o některé další údaje. Vzhledem k použitým pramenům, především *Pulkavově kronice* v některé

z pozdějších recenzí, které vznikly nejspíše na počátku sedmdesátých let 14. století, k uvedeným informacím, konkrétně ke zprávě o darování Týna Pražské kapitule, která mohla být aktuální od první poloviny 14. století, a hlavně k době vzniku dalších recenzí katalogu, lze vznik první recenze tohoto katalogu datovat do sedmdesátých let 14. století. Ukončení dochovaného textu katalogu Janem Lucemburským vyplývá nejspíše ze snahy upravit rozsah katalogu s rozsahem *Pulkavovy kroniky*, k níž byl katalog připojen. Z této recenze vycházela předloha (g) katalogu berlínského rukopisu Lat. quart. 964 (G) s přidanými informacemi o Anežce Přemyslovně a o jejích společných fundacích s Václavem I., některými podrobnostmi o smrti Přemysla Otakara II. a Václava II., denním datem úmrtí a místem pohřbu Václava III., s obšírným výkladem o Karlovi IV. a o Václavovi IV. až do jeho korunovace na římského krále. Zmínky o Janu Očkovi z Vlašimi a o smrti a pohřbu Karla IV. datují vznik této, druhé, recenze mezi 15. prosinec 1378 a 14. leden 1380, nejspíše tedy do roku 1379. Dochovaný text je jejím pozdějším opisem. Na stejnou předlohu nejspíše navázal katalog kapitulního rukopisu H 9 (H), představující třetí recenzi druhého typu. Obsahuje některé textové změny a prodlužuje výklad události do smrti Václava IV. Čtvrtá recenze tohoto typu katalogu je dochována ve dvou variantách. První (II) je zachycena v katalogu vratislavského rukopisu I F 108 a rukopisu pražské Národní knihovny I C 24 první recenze *Pulkavovy kroniky*. Oba obsahují stejný text. Druhá, jen poněkud modifikovaná varianta této recenze katalogu (I2) je ve vratislavském rukopisu R 199, kde je katalog připojen také k první recenzi *Pulkavovy kroniky*. Jejich společná předloha (i) vycházela opět z katalogu druhé recenze, zachycené v berlínském rukopisu Lat. quart. 964. Oproti předchozím katalogům připojují katalogy čtvrté recenze ještě zprávy o Gertrudě a o založení teplického kláštera a podávají odlišné pořadí fundací Karla IV. Obě varianty této recenze se liší rozsahem (katalog vratislavského rukopisu R 199 má místo posledních zpráv explicit kroniky). Pátou recenzí je katalog víderského rukopisu 364 (J), který přes značné porušení textu a vynechání podrobností o Karlovi IV. a Václavovi IV. zřejmě souvisí s rukopisem pražské kapitulní knihovny H 9. Stručně reprodukuje i jeho zprávu o smrti Václava IV. a připojuje zprávy o Zikmundovi.

Z historiografické tradice vychází i galerie panovníků Pražského hradu (K), kterou lze považovat za šestou recenzi tohoto typu katalogu. Její předlohou byla nejspíše rovněž *Pulkavova kronika*. Na předchozích katalozích není panovnická galerie bezprostředně závislá. Ačkoli by tedy měla představovat oficiální panovnickou posloupnost, vychází z historiografické interpretace, ovlivněné zřejmě oficiální historiografií doby Karla IV., především *Českou kronikou* Přibíka Pulkavy z Radenína. Povědomí o staré úřední panovnické posloupnosti již zřejmě dávno zmizelo, nový „oficiální“ soupis na ni nenavazoval. Směrodatnými byly oficiální dějiny českého státu z doby Karla IV., jejichž autor ovšem skutečnou panovnickou posloupnost neznal.

Z obou celkem jednoznačně postižitelných hlavních typů se vymykají tři katalogy: katalog Stehlíkova rukopisu *Pulkavovy kroniky*, katalog *Epilogu* muzejního rukopisu *Druhého pokračování Kosmova* a katalog vídeňského rukopisu 4496. Začátek všech tří katalogů je koncipován podle některé recenze prvního typu katalogu. Číslování panovníků v katalogu *Epilogu* muzejního rukopisu VIII D 20 (*L*) naznačuje, že předlohou nejspíše byl katalog *Epilogu* kapitulního rukopisu G 5 nebo nějaký jeho opis. Tento katalog sledoval písař muzejního rukopisu až do knížete Svatopluka. Pak původní předlohu opustil a pokračoval podle *Staročeské kroniky* tzv. Dalimila. Pořadí panovníků katalogu muzejního rukopisu VIII F 49 (*M*) odpovídá až do knížete Svatopluka prvnímu typu, po vynechání Vladislava I. pak pokračuje podle typu druhého, od Rudolfa Habsburského sleduje opět první typ. Uspořádání zápisů odpovídá prvnímu typu, doprovodné texty jsou kombinací obou. Významný dodatek představuje záznam o Vladislavovi II. se zprávou o založení křižovnického kláštera na Malé Straně. Není vyloučeno, že se tato zpráva, kterou jiné katalogy nezaznamenaly, dostala do tohoto katalogu v křižovnickém klášteře, kde mohl vzniknout příslušný rukopis nebo jeho předloha. Zpráva o Gertrudě naznačuje, že kompilátor měl k dispozici obdobnou předlohu jako katalogy rukopisů první recenze *Pulkavovy kroniky*. Katalog vídeňského rukopisu 4496 (*N*) důsledně spojuje oba typy (zřejmě omylem byl vynechán Soběslav II., když se písař snažil odstranit nesrovnalosti v číslování panovníků). Absence doprovodných textů kromě zpráv o královských korunovacích nedovoluje určit recenze, z nichž je tento katalog odvozen.

Panovníky, kteří na trůn nastoupili několikrát, uvádějí oba typy českého panovnického katalogu pouze jednou. Opakovaným nástupem na trůn lze asi vysvětlit odlišné pořadí některých panovníků v obou typech katalogu, a někdy i v jednotlivých recenzích téhož typu⁹⁹, nutno však počítat i s písařskými chybami, neboť četným opisováním byla většina dochovaných katalogů obou typů poškozena. To se ve velké míře týká především dat uváděných římskými číslicemi¹⁰⁰, mnohdy však i přehození nebo vynechání jmen, někdy i dalších slov, nebo i částí textu. Ze skutečnosti, že v doprovodném textu obou typů katalogů jsou vedle královských korunovací, případně rodinných vztahů Přemyslovců, zdůrazňovány téměř výhradně církevní fundace, lze usuzovat na to, že oba typy katalogů vznikaly v církevních institucích a především v tomto prostředí se zprvu šířily. Pokud jde o naprosté počátky obou typů katalogů, zdá se, že stopy vedou v obou případech k pražské kapitule. Odtud je přejímaly další církevní instituce. Teprve později prostřednictvím opisů pronikaly katalogy i do laického prostředí.

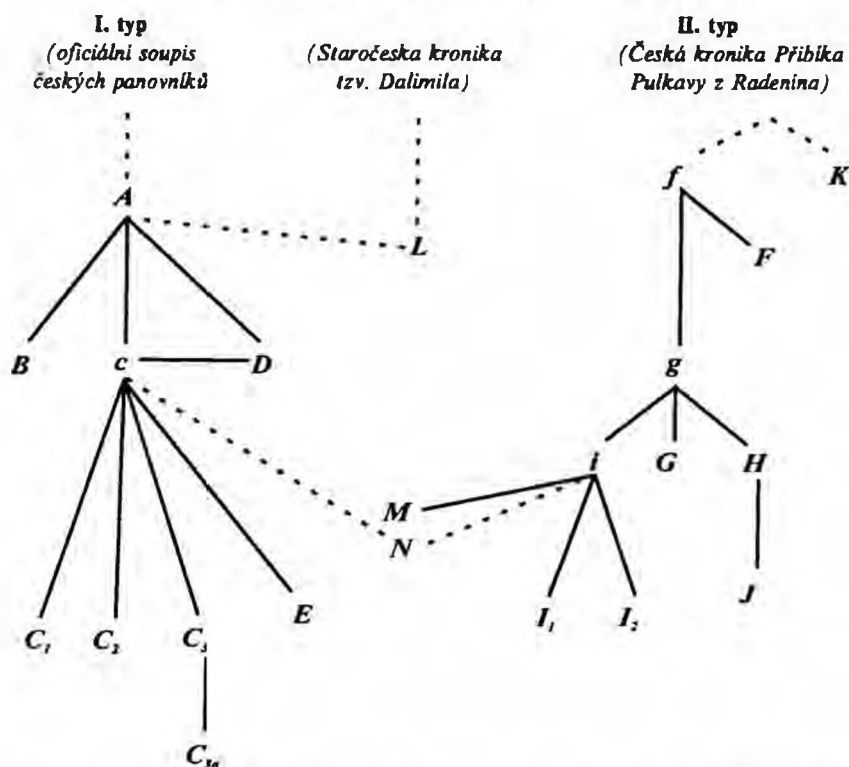
⁹⁹ To by bylo možné jak u Bořivoje II. a u Svatopluka, tak u Fridricha a u Soběslava.

¹⁰⁰ Například v rukopisu KMKP H 9. Srv. SRB II, poznámky editora na s. 420–431. Četné chyby tohoto typu, odlišné od H 9, jsou také v rukopisu SBPK Lat. quart. 964.

Panovnické katalogy nejsou prvořadým historickým pramenem. Jsou však dokladem vědomí historické kontinuity a zájmu o historickou tradici. Charakteristiky panovníků často uváděné v soupisech také ukazují, co zajímalo pozdější generace a v čem spatřovaly význam jednotlivých panovníků. Zájem kompilátorů na druhé straně ukazuje na prostředí, v němž oba typy, i jednotlivé recenze katalogů, vznikaly, případně v nichž se též šířily. Poměrně velká obliba takto koncipovaných katalogů byla dána právě tím, že podávají zhuštěný historický výklad, jakési „dějiny v kostce“, které velmi stručnou formou na panovnické řadě znázorňují dějiny státu od „počátků“, od jeho prvního panovníka, většinou do doby vzniku příslušné recenze katalogu. Plnily obdobné funkce jako rozsáhlejší historické spisy. Obracely se při tom především k současníkům, jimž nabízely stručný historický přehled a na něž také jako nástroj propagandy působily. A to nejen tím, že zdůrazňovaly zásluhy panovníků, vzhledem k místu vzniku většiny katalogů především ve prospěch církevních institucí, ale v případě potřeby poskytly i zdůvodnění panovnické legitimacy (Jan Lucemburský v katalogu roudnického rukopisu). Protože byly vedeny i mimo vlastní historiografickou tradici, uchovávají, zvláště pro nejstarší období dějin českého státu, povědomí také o skutečnostech, které středověká historiografie nezachytila. Panovnické katalogy nebyly pouze mechanicky opisovány, ale často tvůrčím způsobem upravovány. Věcné dodatky i snaha o doplnění panovnické řady odrážejí zájem a historické znalosti jejich autorů i uživatelů. I poměrně pozdní soupisy panovníků tedy mohou obsahovat nikoli nepodstatné informace, ne-li o vlastní panovnické posloupnosti, tak jistě o historických představách a o úrovni historického vědomí středověkých intelektuálů.

Schéma 1

Přehled hlavních typů a recenzí českých panovnických katalogů

Vysvětlivky: *A* — Katalog Epilogu Druhého pokračování Kosmova v rukopisu KMKP G 5, *B* — Katalog Epilogu v třeboňských rukopisech A7 A 10, *C1* — Katalog Výpisů z různých kronik v rukopisu KMKP G 5, *C2* — Katalog jihlavského rukopisu Výpisů z různých kronik, *C3* — Katalog rukopisu SBPK Lat. fol. 136, *C3a* — Katalog Schedelův (clm 338), *D* — Katalog rodnického rukopisu Zbraslavské kroniky, *E* — Katalog rukopisu ÖNB Wien 3445, *F* — Katalog Pulkavy České kroniky B.U.W. M II 35, *G* — Katalog rukopisu SBPK Lat. quart. 964, *H* — Katalog rukopisu KMKP H 9, *I1* — Katalog rukopisů B.U.W. I F 108 a NK ČR I C 24, *I2* — Katalog rukopisu B.U.W. R 199, *J* — Katalog rukopisu ÖNB Wien 364, *K* — Galerie panovníků Pražského hradu, *L* — Katalog Epilogu Držého pokračování Kosmova v rukopisu KNM VIII D 20, *M* — Katalog rukopisu KNM VIII F 49 („Stehlíkův“), *N* — Katalog rukopisu ÖNB Wien 4496, *c, f, g, i* — předpokládané mezičlánky spojující doložené recenzní katalogy, Přerušovaná linka — nelze přesně určit recenzi, na níž příslušný katalog navazuje.

Poznámka: Vztahy jsou zachyceny pouze schematicky. Až na výjimky nejde o přímou souvislost mezi dochovanými texty, ale pouze o společné předlohy nebo o vztah zprostředkovaný.